

IEGULDĪJUMS TAVĀ NĀKOTNĒ

Eiropas Sociālā fonda projekts Nr.8.2.2.0/18/A/022 "Daugavpils Universitātes stratēģiskās specializācijas jomu akadēmiskā personāla profesionālās kompetences stiprināšana"

DAUGAVPILS UNIVERSITĀTE
HUMANITĀRO UN SOCIĀLO ZINĀTŅU FAKULTĀTE

IMANTS FREDERIKS OZOLS

KOLONIĀLISMA SEMIOTIKA:
KOLONIĀLĀ TELPA, STRUKTŪRA, ZĪMES UN
KOLONIZATORA-KOLONIZĒJAMĀ DIHOTOMIJA
AUGUSTA DEGLAVA TRILOĢIJĀ "RĪGA"

SEMIOTICS OF COLONIALISM:
COLONIAL SPACE, STRUCTURE, SIGNS AND
THE COLONIZER-COLONIZED DICHOTOMY
IN THE TRILOGY "RĪGA" BY AUGUSTS DEGLAVS

PROMOCIJAS DARBA
KOPSAVILKUMS

zinātnes doktora (Ph. D.) grāda iegūšanai humanitārajās un mākslas zinātnēs
valodniecības un literātūrzinātnes nozarē literatūras teorijas apakšnozarē.

SUMMARY

of the thesis for obtaining the doctoral degree (Ph. D.) in the
Humanities and Arts; in the branch of linguistics and literary science the
sub-branch of literary theory.

Daugavpils
2023

Promocijas darbs izstrādāts valodniecības un literatūrzinātnes nozarē literatūras teorijas apakšnozarē.

Promocijas darba zinātniskā vadītāja:

Dr. philol. prof. Maija Burima (Daugavpils Universitāte).

Oficiālie recenzenti:

1. Dr. hist. prof. Kaspars Kļaviņš (Latvijas Universitāte);
2. Dr. philol. vad. pētn. Eva Eglāja-Kristsone (Latvijas Universitātes Literatūras, folkloras un mākslas institūts);
3. Dr. philol. doc. Ingrīda Kupšāne (Daugavpils Universitāte).

Promocijas darba aizstāvēšana notiks Daugavpils Universitātes Valodniecības un literatūrzinātnes promocijas padomes atklātajā sēdē 2023. gada 11. decembrī plkst. 10.00 tiešsaistē *ZOOM* platformā.

Ar promocijas darbu un tā kopsavilkumu var iepazīties Daugavpils Universitātes bibliotēkā Parādes ielā 1, Daugavpilī un DU interneta mājaslapā *www.du.lv*

Atsauksmes sūtīt Promocijas padomes sekretārei Daugavpilī, Vienības ielā 13, LV-5401, tālrunis (+371) 28359274; e-pasts: *ingrida.kupsane@du.lv*

Promocijas padomes sekretāre: Dr. philol. doc. Ingrīda Kupšāne.

The thesis is elaborated in the branch of linguistics and literary studies in the sub-branch of literary theory.

The scientific advisor of the Doctoral Thesis:

Dr. philol. prof. Maija Burima (Daugavpils University).

Official reviewers:

1. Dr. hist. prof. Kaspars Kļaviņš (University of Latvia);
2. Dr. philol. leading researcher Eva Eglāja-Kristsone (Institute of Literature, Folklore and Art of the University of Latvia);
3. Dr. philol. doc. Ingrīda Kupšāne (Daugavpils University).

The defense of the Doctoral Thesis will take place at Daugavpils University during the open meeting of the Doctorate Council of the branch of linguistics and literary science, in Daugavpils, on December 11, 2023, on the *ZOOM* platform

The Doctoral Thesis and its summary are available at the library of Daugavpils University, located at Parades Street 1, Daugavpils, and on the university's homepage: *www.du.lv*.

For comments or inquiries, please contact the secretary of the Doctorate Council at Vienibas Street 13, Daugavpils, LV-5401, or via phone at (+371) 28359274 or email at *ingrida.kupsane@du.lv*.

Secretary of the Doctorate Council: Dr. philol. doc. Ingrīda Kupšāne.

SATURS

VISPĀRĪGS DARBA STRUKTŪRAS UN NODAĻU APSKATS.....	2
PROMOCIJAS DARBA PAMATMĒRĶI, REZULTĀTI UN SECINĀJUMI.....	12
GENERAL OVERVIEW OF THE STRUCTURE OF THE WORK AND OF THE CHAPTERS.....	26
MAIN OBJECTIVES, RESULTS AND CONCLUSIONS	40
PROMOCIJAS DARBĀ UN TĀ KOPSAVILKUMĀ IZMANTOTO AVOTU UN LITERATŪRAS SARAKSTS	56
BIBLIOGRAPHY.....	56

VISPĀRĪGS DARBA STRUKTŪRAS UN NODAĻU APSKATS

Promocijas darba struktūru veido trīs saturiskas daļas ar tematiskām nodaļām un apakšnodaļām. Pētījumu papildina attēli, diagrammas, kas ilustrē zīmju vai to apzīmēto jēdzienu sakarības.

I daļā “Pētījuma korpuss, romāna “Rīga” recepcija, koloniālais diskurss un postkoloniālisma pētniecība” tiek raksturots pētījuma mērogs un pētījuma **objekts**.

1. nodaļa “Koloniālā un postkoloniālā pētījuma ekscerpētais korpuss” aplūko izvēlēto tekstu kopumu, tā dēvēto, ekscerpēto korpusu, kurā dominē A. Deglava triloģijas “Rīga” piemēri. Lai precīzāk izprastu rakstnieka lietotos apzīmējumus un to, kā individuālo pieredzi skata kopsakarā ar latviešu tautas pieredzi attiecīgajā laika periodā, līdztekus izmantoti vairāki darbi, galvenokārt vēl pirms triloģijas sarakstītais darbs “Latviešu attīstības solis no 1848. līdz 1875. g.”. Korpusu papildina citu autoru darbi, arī ārvalstu, kas pētījumam piešķir komparatīvu iezīmi – kontekstā ar Rietumu koloniālo diskursu.

Atsevišķa apakšnodaļa veltīta literatūras pētniecībai “vēsturiskuma” kontekstā: mainoties politiskajai varai, Latvijas sabiedrība ir gan izjutusi un vēlāk reflektējusi “verdzības” laiku – Kurzemes un Zemgales hercogistē un Livonijā, vēlāk Baltijas provincēs vācu bruņinieku ordeņu un vācu muižniecības varā –, gan daļēji vai pilnībā atteikusies no jebkādiem pārmetumiem par nodarījumu. Konstatējamās epizodes, kur notiek identificēšanās ar vācu kultūru vai apgalvojumi, ka vācieši Baltijā latviešus uzskatījuši par sev līdzīgu tautu. Atsevišķos gadījumos var runāt par pateicību par vācisko kultūras mantojumu iepretim krieviskajam (būtībā izslēdzot vai ievērojami reducējot polisko un zviedrisko).¹

¹ Piemēram, vēsturnieks Kaspars Kļaviņš uzsver, ka “latvieši nebija tikai zemnieku tauta [...] latviešu kultūra nebija tikai vienkārša “tautas kultūra” [...] vēl viens no dzīvotspējīgākajiem un noturīgākajiem mītiem, ka latvietis ir bijis tikai nabaga zemnieks un latviešu senči nav dzīvojuši svešinieku apdzīvotajās pilsētās (Rīgā vai kur citur), kurās tie ieradušies nejauši, trūkuma un vajāšanas dēļ. Latviešu

Kad vāciešu loma Latvijā tiek vērtēta pozitīvi, tāda kļūst arī pagātnes interpretācija, piemēram, pielīdzinot latviešu zemnieku stāvokli jebkuras citas (Rietum)Eiropas tautas zemnieku stāvoklim attiecīgā vēstures posmā. Norādot, cik uzspiesta ir rusifikācija un vēlāk padomju okupācija, skatījums uz “vācu laikiem” vēl vairāk mainās; vācieši vairs nav viena no Rietumeiropas tautām, kas noteiktu iemeslu dēļ ierodas Latvijā. Veidojas emocionāla argumentācija, kurā vācieši parādās kā radniecīgi, pret latviešiem labvēlīgi, aizgādnieciski.

Apakšnodaļā “Koloniālais un postkoloniālais diskurss, konstituējošās zīmes un binārās opozīcijas” tiek aplūkots jautājums par koloniālu un postkoloniālu literatūru, skaidroti jēdzieni, piemēram, “koloniālais teātris”, kas ir būtiski, lai formētu priekšstatu par novērotāja skatpunktu un veidu, kādā realizēts semiotiskais vērojums. Aplūkojot plašāk, koloniālisms vairs nav “tikai” sižeta, skatpunkta, darba sarakstīšanas laika un tēlu jautājums, bet gan prakse. Šajā nozīmē “koloniālisms ir dominēšanas prakse, kas ietver viena cilvēka pakļaušanu otram”², un kā jebkura darbība atstāj pēdas, kas savukārt pilnvērtīgi aplūkojamas semiotikas zīmju teorijā. Koloniālajam diskursam identificējamās noteiktas to raksturojošas vai konstituējošas zīmes. Šī darba kontekstā jārunā par zīmēm un, respektējot literatūrzinātnes disciplīnas savpatnību, jāinformē lasītājs, kā šīs zīmes tiek uztvertas un kā ar tām darbojas “tradicionālās” literatūrzinātnes skolas.

zemnieki pilsētās nebija kautrīgi un pazemīgi lūdzejī, tie iesaistījās saviesīgā dzīvē, pārņemot virkni tradīciju, kas folklorizējoties kļuva par tautas kultūras neatņemamu sastāvdaļu. Līdz ar dziesmām, parunām un apģērba paraugiem no pilsētām lauku vidē ienāca dažādi pilsētas atribūti, un otrādi. Piemēram, Baltijas pilsētās tirgotāji speciāli zemniekiem 18. gadsimtā sāka izgatavot laimi nesošo, pagānisko mājas pūku suvenīrus”. Kļaviņš, K. (2013) Vēsturiskie mīti: latviešu stereotipiskās pagātnes redzējums (II). *Latvijas Vēstnesis*. 19.09.2013. Pieejams: https://lvportals.lv/viedokli/257856-vesturiskie-miti-latviesu-stereotipiskais-pagatnes-redzejums-ii-2013#_ftn1 (skatīts 09.05.2020)

² Kohn, M. & Reddy, K. (2017 [2006]) Colonialism. *Stanford Encyclopedia of Philosophy*. Pieejams: <https://plato.stanford.edu/entries/colonialism/#Bib> (skatīts 06.12.2020)

2. nodaļa “Augusta Deglava daiļrades un romāna “Rīga” recepcija” veltīta rakstnieka un viņa literārās darbības uztverei, kas ir cieši saistīta ar latviešu tautas stāvokli un koloniālismu. Tieši reakcija uz darbu, tā izpratne konkrētā laikmetā atklāj vairāk par laikmetu un pašu lasītāju nekā par darbu un tajā iekodēto vēstījumu (ja literāro darbu interpretē kā autora radošā vēstījuma aktu). Lai izprastu kontekstu, lietderīgi izmantot recepcijas teoriju, kurā “literatūra tiek vērtēta kā komunikācijas akts, produkts, kas jāanalizē tā sociālā funkcionēšanā”³.

3. nodaļā “Augusta Deglava romāna “Rīga” recepcijas periodizācija” apskatīti trīs recepcijas periodi: 1) romāna “Rīga” publicēšana (1910.–1911. gadā pirmā daļa “Patrioti” izdota atkārtojumos laikrakstā “Jaunā Dienas Lapa”) grāmatā 1912. gadā. Šim periodam ir konkrēts beigu punkts – A. Deglava nāve 1922. gada aprīlī. Nākamajos periodos liela nozīme ir rakstnieka kā latviešu literatūrai nozīmīgas personības un triloģijas “Rīga” komemoratīvajam diskursam; 2) A. Deglava daiļrades, īpaši romāna “Rīga”, recepcija padomju laikā: 1940.–1941. gadā un 1945.–1990. gados; 3) 1990. gadi un līdz mūsdienām. Otrais periods ir laiks, kad Latvija tika inkorporēta Padomju Savienības sastāvā, tas ir būtisks darba uztveres kontekstā Latvijas (proti, Latvijas PSR) teritorijā. Savukārt trimdā šim darbam veltīta maza vērība, lai gan A. Deglava jubilejas pasākumi tiek minēti. Visu periodu apskatā apzinātas publikācijas presē, korpuss papildināts ar atsevišķām kritikām, apskatiem, kas publicēti dažādos izdevumos, tostarp triloģijas “Rīga” pēcvārdā.

II daļā “Pētījuma metodes un postkoloniālās pētniecības teorētiskais ietvars” aplūkota metodoloģija, itāliešu semiotiķa un strukturālista U. Eko un Tartu-Maskavas formālistu skolas pārstāvja J. Lotmana semiotiskās izpētes virzieni – interpretatīvā semiotika un semiotiskais vērojums.

³ Di Salvo, M. (1983) Elementy teorii literaturnoi recepcii v trudakh Tynianova. *Revue des études slaves*, 55 (3), 419.

1. nodaļā “Umberto Eko interpretatīvā semiotika” iekļauts ieskats itāļu semiotiķa U. Eko semiotikas un semiozes⁴ teorijā. Temata izklāsts dalīts divos blokos; pirmajā apskatīti jēdzieni “semiotika”, “semioze” un “zīme”. Semiotikas un semiozes dihotomija ir saglabājama pretēji tendencei šos jēdzienus uzskatīt par aizvietojamiem sinonīmiem. Otrajā tematiskajā blokā padziļināti aplūkotas zīmes un to tipoloģija U. Eko semiotikas teorijā.

2. nodaļā “Jurijs Lotmana semiotiskā metode jeb semiotiskais vērojums” semiotika skatīta kā galvenā pētījuma metode, lai veiktu divu ekscerpētā korpusa fenomenu analīzi – urbāno projekciju literārajā tekstā un koloniālo attiecību atspoguļojumu tajā. Šāds uzstādījums rada teorētiskas un praktiskas problēmas: semiotika var būt gan atsevišķa metode, gan plašākā nozīmē uzlūkojama kā starpdisciplināra platforma, kas ļauj sistemātiski izmantot citu zinātņu jomu instrumentāriju izvēlētajā fenomena aplūkošanai un izprašanai. Tartu-Maskavas semiotikas skolas nostādnēs interdisciplinaritāte iekodēta jau pirmsākumos. Boriss Uspenskis (*Борис Успенский*) norāda, ka pasaules atpazīstamību guvušī semiotikas skola vienoja divas atšķirīgas nozares – lingvistiku (Maskavas skola) un literatūrzinātņi (Tartu skola).⁵

3. nodaļā “Pilsēta, pilsētas teksts un zīmju teorija Jurijs Lotmana semiotikā” pilsēta skatīta kā teksts Tartu-Maskavas semiotikas skolas tradīcijā. Šāds komplicēts konteksts ir produktīvs analīzes “objekts”. Tiek identificēta sarežģītas konfigurācijas “(s)emiotiskā telpa kā daudzkārtaina atšķirīgu tekstu šķērsošanās⁶, kas veido noteiktu slāni ar sarežģītiem iekšējiem samēriem, dažādu tulkojamības pakāpi un

⁴ “Semiotika” un “semioze” ir saistīti jēdzieni, tomēr ar būtisku nozīmes šķīrumu. Semiotikas fokusā ir zīmes, to loma un nozīme komunikācijā, kurpretim semioze ir zīmju rašanās, nozīmes un to mainīšanās. Vietumis šie jēdzieni tiek lietoti kā sinonīmi, citkārt izceļot nozīmes atšķirības.

⁵ Uspenskii, B. A. (1994) K probleme genezisa tartusko-moskovskoi semioticheskoi shkoly. *Koshelev, A. D. (sost.) (1994). Ju. M. Lotman i tartusko-moskovskaia semioticheskaiia shkola*. Moskva: Gnozis, 266.

⁶ Apzināti netiek lietota no valodas viedokļa pierastā leksika – “krustošanās”. J. Lotmans runā par semiotisko telpu kā telpisko konfigurāciju, kurā veidojas slāņi un teksti; nav taisnes, kas krustojas, bet gan plaknes, kas šķērso (*пересекаение*) viena otru. Romāna “Rīga” analīzē vairākkārt lietots līdzīgs apzīmējums “slāņi”.

netulkojamības telpām. Zem šī slāņa atrodas “realitātes” slānis – tās realitātes, kuru organizē dažādas valodas un kas atrodas hierarhiskās attiecībās ar tām. Kopā šie slāņi veido kultūras semiotiku. Ārpus kultūras semiotikas atrodas realitāte, kas iziet ārpus valodas sniedzamībai”.⁷ Nodaļas problēma izvērstā četrās apakšnodaļās, sniedzot padziļinātu priekšstatu par pilsētu kā tekstu.

Pilsēta literārajā vai mākslas tekstā parādās kā atsevišķs simbols, toposs, sarežģīta telpiska konfigurācija, kas atspoguļo un strukturē literāro tekstu un veido priekšnosacījumus šāda teksta pastāvēšanai. A. Deglava triloģijas vienojošais nosaukums “Rīga” ir atsevišķs simbols vairākos līmeņos un norāda uz dažādiem referentiem, taču tā nav telpiska konfigurācija iepriekš minētajā nozīmē. Rīga pārvēršas toposā – organizējošā telpiskā struktūrā, kurā darbojas varonis un “pārstaigā” no viena lokusa uz otru, saskaroties ar izaicinājumiem, pārvarot tos un mainoties. Aiz pirmatnējām apzīmējuma-apzīmējamā attiecībām un toposa nozīmes veidojas Rīgas kā sarežģītas, telpiskas konfigurācijas projekcija, kas strukturē literāro tekstu un romāna darbību, ietekmē to kā patstāvīga nozīmes producējoša sistēma.

Apakšnodaļā “Ģeogrāfiskā telpa un pārvietošanās tajā” aplūkota telpas tranzīta semiotika, kurai ir būtiska loma pētījumā, piemēram, par personas brīvību un ar tās izpausmi saistītām zīmēm, sociālā statusa paaugstināšanu, par iespēju fiziski iepazīt Rīgas kā “augstās” vietas nacionālo ideālu, sociālā, politiskā un saimnieciskā progresa telpu. Savukārt apakšnodaļā “Vertikālā ass un semantiskās universālības” ar atsauci uz J. Lotmana semiotisko vērojumu Dantes “Dievišķajā komēdijā” par duālo elles un debesu telpu kā svarīgs telpas semiotiskās analīzes elements aplūkota vertikālā ass. A. Deglava darbā “Rīga” šī ass, kuru var uzskatīt par universālu, parādās, organizējot saistītu opozīciju

⁷ Lotman, Ju. M. (2000) Semanticheskoie peresecheniie kak smyslovoi vzryv. Vdohnoveniie. [Семантическое пересечение как смысловой взрыв. Вдохновение]. Lotman, Ju. M. (2000) *Semiosfera. Kul'tura i vzryv vnutri mysliaschih mirov. Stat'i. Issledovaniia. Zametki* [Семiosфера: Культура и взрыв]. Sankt-Peterburg: Iskusstvo-SPB, 30.

pāri “augstā vieta – zemā vieta”, kas ir paralēla vāciskajai un latviskajai, kolonizatora un kolonizējamā pretstatījumam.

Jānorāda, ka Dantes teksta izpēte ir pielietojama arī citos gadījumos, tostarp par urbānās projekcijas semiotiku. Šādi telpiskās organizācijas aspekti sasaucas ar “semantiskajām universālījām”,⁸ pēc U. Eko, “elementāriem konceptiem, kas ir kopīgi visai cilvēku dzimtai un gūst atspoguļojumu jebkurā valodā”⁹. Rīga kā pilsēta neseko apkārtējās pasaules likumsakarībām, bet nosaka savas. Tā ir pasaule pati par sevi, kurā ir atsevišķa ass; augstākie punkti baznīcu torņu smailēs un fabriku skursteņos, zemākais punkts – pazeme: “(g)runtīgi iela apakš zemes, bet botis tāpat, un cilvēki nāk un iet tāpat kā virs zemes. Šo brīnumu, par kuru viņš bija dzirdējis tik daudz stāstām, tas nu labi apskatījis.”¹⁰ Pētera ceļš aizsākas pašā Rīgas ass apakšā – pazemē, proti, Švarcenava pagrabā, kurā ar segvārdu Persis iegūst nepieciešamās sociālās un valodas prasmes. Šādā izpratnē Rīgas kā pilsētpasaules (*ville-monde*)¹¹ atklājums parādās kā atsevišķas pasaules obligātu prasmju vai īpašību iegūšana vai pat identitātes pārrakstīšana. “Vietas”, kuras apgūst Pēteris Krauklītis, izņemot pagrabu pie Laura Sutuma, kas ir vienā laika nogrieznī ar darbu Švarcenava pagrabā (respektīvi, divas pilnīgi pretējas telpas ar vienādu telpisko orientāciju; sal. ar minēto Šķīstītavas un Cionas kalnu Dantes tekstā), izkārtotas augstāk. Savukārt augstākā vieta, kas tiek sasniegta, ir dzīvoklis un restorāns Latviešu biedrības namā.

4. nodaļa “Postkoloniālā teorija, koloniālisms un koloniālisma zīmes” veltīta koloniālisma fenomena aplūkošanai ģeogrāfiski un

⁸ Eko, U. (2003 [1997]) *Piat' esse na temy etiki. [Cinque scritti morali]*. Sankt-Peterburg: symposium, 11.

⁹ Ibid.

¹⁰ Deglavs, A. (1960 [1912]) *Rīga*. I. Rīga: Latvijas Valsts izdevniecība, 66.

¹¹ Šajā gadījumā *ville-monde* ir atsauce uz G. Djamentu-Tranu, kuras rakstā no konstruktīvistu skatpunkta apskatīta Roma kā visu Rietumu pilsētpasauļu prototips. Atbildot uz jautājumu, kas padara Romu par *mūžīgo pilsētu*, autore norāda uz īpašo telpas un laika organizāciju, sal. hronotops Tartu-Maskavas semiotiķu tradīcijā. No šīm īpašajām laiku un telpu organizējošām pozīcijām Roma atrodas komunikācijā ar pārējo pasauli. Djament-Tran, G. (2009) *Urbi et Orbi: La trajectoire urbaine de Rome et les jeux d'échelles. L'Espace Géographique*, 38 (4), 303–316.

hronoloģiski daudzveidīgā piemēru atlasē. Atsevišķās apakšnodaļās aplūkots Dž. Konrāda koloniālās apspiestības tvērums daiļdarbā “Tumsas sirds” un E. Saīda devums koloniālisma un postkoloniālisma temātā: Dž. Konrāda stāsta varonis Mārlovs nokļūst telpā, kurā viņa Eiropas “kolēģi” darbojas bez jebkādiem sirdsapziņas aizspriedumiem. Viņu morāle ārpus eiropieiskās telpas krasi mainās; tajā nav kategoriskā imperatīva, bet ir gatavība izmantot vietējos apstākļus kā pietiekamu ieganstu atņemt visus aizspriedumus un pat “civilizētās” sabiedrības likumus, apmierinot savu peļņas, varas, pat ķermeniskās un juteklisko dziņu kāres; E. Saīda orientālisms, kolonizatora prerogatīva, kolonizējamā portrets. Salīdzinot ar Dž. Konrāda manifestēto koloniālo attiecību uztveri, E. Saīda koncepcijā “orients” ir lokuss, kas leģitimē visu Rietumu attieksmi pret kolonizējamo, apjūsmojamo, pētāmo, eksotisko, svešādo orientu. Šāds piegājiens attaisno spēka lietošanu, nerēķināšanos ar vietējo kultūras īpatnībām un sniedz ietvaru jutekliskam Austrumu pasaules pārdzīvojumam.

III daļa “Korpusa semiotiskais vērojums-analīze: koloniālā situācija un postkoloniālais” ir tematiski plašākā promocijas darba daļa, kurā skatīti par koloniālo atkarību vēstoši zīmju veidi, zīmju tipoloģija.

1. nodaļā “Koloniālās telpas struktūra, robežas, to šķērsošana. Centrs un perifērija. Tranzīts” tiek apskatīta semiotiskā koloniālā telpa, proti, telpa, kuras “topogrāfiju” veido vārdos kodētie simboli un kas atrodas noteiktās attiecībās ar fizisko telpu, kas ir arī koloniālo attiecību realizācijas telpa. Atsevišķi aplūktas šādas telpas kategorijas:

- vietas un būves jeb telpiskie un zonālie topogrāfiskie objekti (Rīgas pils, pils un kungu nams; baznīcas, fabrikas, skolas un politehnikums; krogi, vīnūzis, restorāni);

- intersticiālā telpa. Visbiežāk tās ir slēptas vai citādi neievērojamas telpas, kurās skan varas kritika, tiek kaldināti plāni mainīt latviešiem nelabvēlīgo stāvokli, notiek slēpšanās no varas pārstāvjiem, slepenas sapulces u. tml. Intersticialitāte ir maz pētīta joma literatūrā. Intersticiālās telpas ignorētu vai nenovērtētu iespēju mainīt

stāvokli leģitīmā veidā. Šādā nozīmē parādās krogs, sīklietu tirgotava vai, piemēram, teātra izrādes un Brīvestības svētku svinības;

– profesionālā telpa (darbnīca, veikals, vīnūzis). Šajā apakšnodaļā tematiski skatītas arī citas telpas kategorijas, tostarp saimniekmājas virtuve; triloģijā tai ir svarīga nozīme, tā parādās kā savrupa “arēna” starpetniskām attiecībām un konfliktam;

– tirgus ir dažādu personāžu lokusu koncentrēšanās vieta, tas nepārprotami iezīmējas kā topos. Tā ir pasaule pati par sevi, mikrokosms, kurā apkārtējā, plašākā realitāte parādās nosacīti. A. Deglava romānā “Rīga” minētas tirgus toposa lokalizācijas: gada tirgus Dobelē, Daugavas tirgus, Utu tirgus, zivju tirgus, gada tirgus Liepājā; tirgus, kas saistās ar preču un pakalpojumu darījumiem zem klajas debess vai noteiktam tirgus placim raksturīgām konstrukcijām;

– kultūras telpa (teātris, bibliotēka, koris, mākslinieka darbnīca), kas veidojas pēc vācu parauga. Šī telpa nav konkurences pozīcija, bet gan rada alternatīvu – uz latviešu kultūru un latviešu vajadzību apkalpošanu orientētu saturu;

– robežu, ceļu un tiltu zīmes. Ceļa lokuss ir gan satvaru veidojošs un literārā darba struktūru organizējošs, ļaujot Pēterim no vienkārša kalpu puikas veikt tranzītu uz vietu, kur notiks transformācija par latviešu interešu aizstāvi un uzņēmēju, gan darbojas kā pastāvīgs un ietilpīgs simbols;

– perifērija un centrs. Visbiežāk atsauce uz centru un perifēriju tiek veidota, pirmajā vietā liekot centru, otrajā – perifēriju; primāra vieta un nemarkēts stāvoklis ir centram, pretmets, uzsverot šo opozīciju, ir perifērija. A. Deglava romānā “Rīga” kustības vektors ir pretējs: sākas perifērijā un virzās uz centru – Rīgu.

2. nodaļā “Opozīcija “kungi, saimnieki – vergi, dzimtcilvēki, kalpi”” binārie pāri veido ekstrēmumus – pretnostatījuma radikālus punktus. Starp ekstrēmiem pastāv arī cita veida attiecības, robežstāvokļi, piemēram, jauktas laulības vai vācu–nevācu nošķiruma pārkāpums, saistīti ar konkrētu situāciju, izņēmumu vai lokālu kontekstu. Iespējams, ka vara nodrošina formālu, vienam gadījumam piemērotu kārtību, kā

“leģitimēt izņēmumu un tādējādi pārtraukt izņēmuma stāvokļa turpmāku pastāvēšanu”¹².

3. nodaļā “Baltās maskas un valodas kauns, atdarināšana un atmaskošanas bailes” skatīta t. s. “tuvā kolonizācija”, kad atšķirībā no Eiropas metropoļu aizjūras valdījumiem runa ir par vienas rases, ādas krāsas cilvēkiem. Lai gan dažāda ādas krāsa un citas ārējas atšķirības noteiktos vēstures posmos bija pietiekamas, lai pamatotu koloniālisma politiku kā “humānu un attaisnojamu praksi”, kolonizatora un kolonizējamā vizuāla līdzība nav pamats tam, ka koloniālā apspiestība nav iespējama. F. Fanona jēdziens “baltā maska” galvenokārt attiecas uz valodu un uzvedību, simbolā lokalizētas ilgas “atbrīvoties pašam no savas krāsas”.¹³ Runa ir par atbrīvošanos pašam no sevis vai par (tumšādaino Antiļu salu iedzīvotāju) atsvešināšanos. Šis temats plašāk izvērst apakšnodaļās “Vācu valodas, uzvedības un ārējā izskata apguve, atdarināšana un internalizācija” un “Atmaskošanas bailes”.

4. nodaļā “Labais kolonizators – revizionisms kā koloniālisma zīme” analizēta kolonizējamā vēlme ieņemt kolonizatora vietu, tostarp skaidrojot koloniālās apspiestības vai aizgādības laiku kā vietējo kultūrai labvēlīgu, produktīvu posmu.

5. nodaļā “Brīvība – nebrīvība koloniālajā diskursā” apskatīti brīvību veidi, kas atklāj brīvības izpratnes struktūru apstākļos, kuros norisinās romāna darbība. Nav runa par kādu autora apziņas vai uzskatu daļu, kas kā simbols vai sižets parādās romānā. A. Deglava autobiogrāfijā atrodama norāde uz despotisma kā otra cilvēka brīvības apkarošanas jēdzienu, proti, brīvības pretmetu. Temats attīstīts apakšnodaļās “Pārvietošanās un lēmuma brīvība”, “Brīvība strādāt vai nestrādāt, nodarbošanās izvēles brīvība”.

6. nodaļā “Starpetnisko attiecību sistēma” atklāts etniskās pašidentificēšanās līmenis kā svarīga sociālās šķiras piederība

¹² Piemēram, Laura Sutuma pielaišana galdnieku cunftei, ja viņš piekrīt mainīt uzvārdu un uzdoties par vācieša un latvietes bērnu.

¹³ Canonne, J. (2012) Frantz Fanon: Contre le colonialisme. Consulté 14 décembre 2016. *Sciences Humaines*: https://www.scienceshumaines.com/frantz-fanon-contre-le-colonialisme_fr_28199.html

kategorijs "mēs – latvieši", "viņi – leiši, vācieši, poļi, ebreji" (romānā – žīdi). Vienas tautības piemērā tiek pieļauta zīmīga atkāpe: par spīti sarežģītai sadzīvisko attiecību pieredzei (krievu zaldāti tiek izmitināti latviešu saimniecībās, A. Deglavs min, ka krievi saistījušies ar kreklu zādzībām, "tādēļ ļautiņi, tiklīdz redzēja zaldātiņu nākam, vāca tūdaļ kopā izžauto veļu"¹⁴), kontrastā ar citām tautībām krievi tiek saukti par brāļiem: "Tagad viņš nācis pie atziņas, ka jēdziens "krievs" ir pavisam cits, aptver visu tautu, tādus pat cilvēkus kā mēs... Mūsu radu tautu un brāļus. Ai, kā varētu ar viņiem izrunāties un iztriekties!"¹⁵ Starpetnisko attiecību temats izvērsti apakšnodaļās "Latviešu attiecības ar vāciešiem un vācbaltiešiem, skalu vācietība, kolaboracionisms, labais ķeizars un sliktie barūnas", "Latviešu attiecības ar krieviem un lietuviešiem kā brāļu tautām", "Latvieši un lietuvieši – leiši, baņdžoļi", "Ebreju (romānā "žīdu") un latviešu attiecību atainojums".

7. nodaļā "Seksualitātes, romantikas, erotikas un seksuālās izlaidības apraksti koloniālo attiecību kontekstā" literārais korpuss satur daudzas norādes, pievēršoties seksualitātei, dzimumtieksmei, erotizācijai, seksuālai izlaidībai, prostitūcijai. Tomēr, kad runa ir par seksualitāti koloniālajā situācijā, prostitūcijas kultūras apraksti aplūkojami nevis kā izolēts kultūras fenomens, bet gan koloniālo attiecību kopsakarā. Koloniālais ietvars būtiski maina prostitūcijas iezīmi: atšķirībā no koloniālās metropoles kolonijās grūti iedomājama kolonizatora tautībai piederošu personu prostitūcija. A. Deglava aprakstos tautība netiek minēta vai arī runa ir par "citas" tautības pārstāvi vai "jauktajām asinīm". Nodaļas temats izvērsti apakšnodaļās "Seksualitāte un civilizējošā misija", "Seksualitāte latviešu un vācbaltiešu attiecībās", "Seksualitāte, tautība un šķira", "Ārlaulības sakari un prostitūcija kā koloniālo attiecību projekcijas".

¹⁴ Deglavs, A. (1960 [1912]) *Rīga*. I. Rīga: Latvijas Valsts izdevniecība, 568.

¹⁵ Ibid., 569.

PROMOCIJAS DARBA PAMATMĒRĶI, REZULTĀTI UN SECINĀJUMI

Izstrādātā promocijas pētījuma **uzdevums** – literatūrzinātnes un semiotikas skatpunktā pierādīt faktiska koloniālā stāvokļa atspoguļojumu Augusta Deglava romānu triloģijā “Rīga” un demonstrēt semiotiku kā metodi kompleksas, interdisciplināras problēmas (koloniālisma) identificēšanā un eksplīcēšanā. Pētījumā risināti kolektīvās jeb sociālās atmiņas, pašidentitātes un nacionālās identitātes, vēstures interpretācijas jautājumi.

Darbā netika izvirzīts uzdevums piedāvāt citu vērtējumu, precizēt vai polemizēt pieņēmumus vai pierādītus faktus par Latvijas un latviešu tautas vēsturi, bet gan fiksēt tos kontekstā ar aplūkojamo zīmju kompleksu semiotiskās interpretācijas procesā. Tas, cik būtiski un vairākkārt ir mainījies vispārējais skatījums uz latviešu vēsturi, atklājas pētījuma pirmajā daļā un apakšnodaļās, kurās aplūkota A. Deglava triloģijas “Rīga” recepcijas periodizācija. Daļēji šie jautājumi skarti promocijas darba izstrādes laikā iznākušajā autora publikācijā.¹⁶

Pētījuma **rezultātus** perspektīvā iespējams inkorporēt arī citās zinātņu nozarēs, kas noteiktā aspektā aplūko Latvijas vēsturi, sevišķi 19. gs. otro pusi un 19.–20. gs. miju, dažādus sociālus, politiskus un kultūras procesus šajā laika posmā. Būtisks literatūrzinātnes pienesums ir fakta un interpretācijas nošķiršana – pieredzes, sajūtu un izdzīvotās vēstures inkorporēšana līdzās objektīviem datiem un procesu izteiksmei konkrētā, izmērāmā veidā.

Viena no būtiskākajām problēmām postkoloniālisma studijās ir zinātņu ierobežotas iespējas par faktu uzlūkot attieksmes, interpretāciju, pārvērtēšanu kā plašāku procesu. Indiešu izcelsmes postkoloniālo studiju pārstāvis Dipešs Čakrabarti (*Dipesh Chakrabarty*), būdams vēsturnieks, norāda, ka vēsturiskā un antropoloģiskā apziņa ir racionāla

¹⁶ Ozols, I. F. (2023) Koloniālisms un koloniālā situācija Latvijā kā potenciāla vēstures pētniecības un literatūrzinātnes problēma. *Latvijas Vēstures Institūta Žurnāls*, 1 (118), 63–86.

skatījuma rezultāts. Tas izslēdz reālo, izdzīvoto (koloniālo) attiecību pieredzi (*lived relations*), ko D. Čakrabarti identificē kā “piederību vēsturiskajam laikam un etnogrāfiskajai telpai, kas atšķirīga no analizētāja laika un telpas”¹⁷. Citiem vārdiem, apelējot pie racionālisma argumenta, priekšroka tiek dota tādām metodēm, kas provocē pētnieka un pētāmā nesamierināmu konfliktu pat tad, ja abi pieder vienai kultūrai: “Metode neļauj pētījumu veicošajam subjektam atpazīt sevī pētāmo objektu.”¹⁸ Pētījumos “epistemioģiskā prioritāte”¹⁹ tiek piešķirta “analītiskām attiecībām ar pasauli iepretim izdzīvotajai un preanalītiskajai pieredzei”.²⁰

Īpatnējais modelis, pēc kura interpretēta vēsture un kolektīvā atmiņa, starpetnisko attiecību uztvere 19. gs. otrajā pusē, darbojas arī mūsdienās. Notiek subjektīva vēstures revīzija, (ne)veidojas izkropļoti tekstu lasījumi, kas ir nacionālās literatūras korpusā. Kopumā šis modelis ir vistiešāk saistīts ar koloniālo pieredzi un postkoloniālo situāciju. Tā apzināšanos traucēja iepriekšējā vēsturiskā posma – piespiedu atrašanās PSRS sastāvā – ideoloģiski rāmētie naratīvi. Atteikšanās no tiem nozīmētu koloniālās pieredzes pārvērtēšanu, šajā aspektā savukārt arvien vērojams liels iztrūkums.

Pēc neatkarības atgūšanas un valstiskuma atjaunošanas priekšplānā tiek izvirzīta padomju okupācijas posma pētniecība, tostarp identificējot PSRS kā imperiālistisku valstu savienību, kas īstenojusi faktisku koloniālu politiku Savienības republikās. Agrākais “vācu faktors”²¹ zaudēja negācijas nozīmi, ko noteica tā saistība ar augstāku statusu un šķiru piederību. Tā vietā mūsdienu sabiedrībā, tostarp akadēmiskajās aprindās, A. Deglava romānā “Rīga” atspoguļotais koloniālais diskurss tiek “normalizēts”, proti, par vācbaltiešu un latviešu

¹⁷ Chakrabarty, D. (2000) *Provincializing Europe: Postcolonial thought and historical difference*. Princeton University Press, 238

¹⁸ Ibid., 239.

¹⁹ Ibid.

²⁰ Ibid., 241.

²¹ Atsauce uz pētniecībā izmantotu apzīmējumu, sal.: Cerūzis, R. (2002) *Vācu faktors Latvijā (1918.–1939.): politiskie un starpnacionālie aspekti* [promocijas darbs]. Latvijas Universitātes Vēstures un filozofijas fakultāte, Rīga.

attiecībām tiek runāts kā par jebkurām tautībām: neizceļot latviešu un vāciešu attiecības aprakstītajā laikā, vācu nosacītas vai absolūtas privilēģijas un latviešu (lauku iedzīvotāju) nelabvēlīgo stāvokli, latviešu situāciju Baltijas provincē – galvenokārt lielākajā daļā mūsdienu Latvijas un Igaunijas, salīdzinot ar zemnieku stāvokli Rietumeiropas valstīs: “Mēs esam sākuši vērtēt Baltijas vāciešus un vācbaltiešus (kā būtu pareizāk sacīt) ne tikai kā latviešu tautas apspiedējus un nīdējus, bet arī kā svarīgu saistības elementu ar Eiropas kristiānisma tradīcijām, kā kultūras un civilizācijas nesējus šī vārda īstajā nozīmē, turklāt jo daudz un jo dažādos aspektos.”²²

Iespējams, vadoties pēc mūsdienu vēlnes emocionāli līdzināties Rietumeiropai, iekļauties tās “kopīgās vēstures” naratīvā, tiek ignorēti apstākļi, kas pastāvēja Latvijā un atstāj dziļu nospiedumu turpmākā kultūras jeb mākslas teksta tapšanā. Izstrādātais promocijas pētījums, avoti un koloniālisma studiju pamatlicēju atziņas pierāda, ka A. Deglava romāns “Rīga” ir uzskatāms par pilnvērtīgu koloniālā diskursa piemēru latviešu literatūrā. Vienlaikus šis darbs nav skatāms šauri postkoloniālu studiju gaismā kā koloniālās vēstures kritika. Tas gan uzrāda koloniālo attiecību kompleksu atspoguļojumu latviešu romānistikā un literatūrzinātnē, bet nenozīmē, ka koloniālajai situācijai nav iespējams piemēlēt pozitīvu vērtējumu. Koloniālās attiecības nav vienīgais veids, kas rada negatīvu otras (šajā gadījumā – kolonizatora) tautības uztveri. Eiropas tautu vēsture dažādos laikmetos parāda, ka attiecību savstarpējais raksturs mainās; pat konflikti noteiktā aspektā un, visbiežāk, ar laika distanci tiek pārvērtēti kopīgā, amalgamējošā pieredzē.

A. Deglava triloģijas “Rīga” pirmās daļas sižetā uzmanība vērsta Rīgas Latviešu biedrībai. Biedrības un biedrošanās, ko latvieši kā sociālo praksi aizgūst galvenokārt no lielpilsētu vācbaltiešiem, veido pamatu, bez kura neatkarīgās Latvijas izveide 20. gs. sākumā būtu daudz sarežģītāka. Liepājas Universitātes izdevumā “Aktuālas

²² Stradiņš, J. (1990) Vācbaltieši Latvijas kultūras kopībā. *Literatūra un Māksla*, 2. 13.01.

problēmas literatūras un kultūras pētniecībā” publicēts promocijas darba autora raksts “Baznīca, biedrības un krogs – trīs atšķirīgi lokusi un socializācijas veidi Augusta Deglava romānā “Rīga””.²³ Ar atsauci uz ASV sociologa Pitirima Sorokina (*Pitirim Sorokin*) sociālo liftu jeb sociālās mobilitātes teoriju A. Deglava triloģijā identificēta sanākšanās, biedrošanās un socializācijas (biedrību dibināšana un vadība, pasākumu rīkošana, tostarp sadarbībā ar muižniekiem, u. tml.) paņēmieni nozīme latviešu sabiedrībā. Citām Eiropas tautām tolaik labi pazīstamie socializācijas veidi Latvijas teritorijā bija orientēti uz vācbaltiešu un pilsētās dzīvojošo krievu sabiedrības vidus un augstāko slāni. Latviešiem tas pavēra jaunus apvāršņus, kas palīdzēja formulēt tālāku redzējumu par savu vietu, nozīmi un mērķiem, tostarp sociālu, nacionālu un pat sieviešu tiesību emancipāciju. Jāpiebilst, ka romāna pirmajā daļā, kur runa ir par latviešu sabiedrību 19. gs. 70. un 80. gados, ir norādes par sieviešu nozīmes apzināšanos nacionālo centienu īstenošanā.

Nemot vērā nepieciešamību savietot gan izdzīvoto pieredzi, gan vēstures un kultūras faktus racionāli analītiskajā uztverē kontekstā ar **pamatuzdevumu** – koloniālisma struktūras identificēšanu un aprakstīšanu, apzināti izvēlēta salīdzinoši novatoriska **pieeja** – semiotika (Umberto Eko interpretatīvā semiotika un Jurija Lotmana semiotiskais vērojums) kā galvenā metode koloniālisma struktūras identificēšanā un pierādīšanā, koloniālisma zīmju eksplicēšanā. Viens no piemēriem ir brīvību un nebrīvību denotējošu zīmju apraksts, kas plašāk izklāstīts darba trešajā daļā “Korpusa semiotiskais vērojums-analīze: koloniālā situācija un postkoloniālais”; iesniegts publicēšanai autora raksts “Brīvības zīmes Augusta Deglava triloģijā “Rīga””.²⁴ Kā svarīgas brīvību un tās pretmetu nebrīvību raksturojošas zīmes uzskatāmas robežas, pārvietošanās liegumi, augstā un zemā stāvokļa nošķirums u. c., kas izvērsti aplūkotas promocijas darbā.

²³ Ozols, F. I. (2023) Baznīca, biedrības un krogs – trīs atšķirīgi lokusi un socializācijas veidi Augusta Deglava romānā “Rīga”. *Aktuālas problēmas literatūras un kultūras pētniecībā*: rakstu krājums, Nr. 28. Liepāja: LiePA, 161–172.

²⁴ Sagatavots publikācijai: Ozols, F. I. (2023) Brīvības zīmes Augusta Deglava triloģijā “Rīga”. *DU XXXIII Zinātniskie lasījumi*.

Jaunāko starptautisko notikumu kontekstā (Krievijas karš Ukrainā) ir aktuāls – nereti strīdīgā, metaforiskā lietojumā – kontekstuāli saistīts jēdziens “imperīālisms”. Ņemot vērā koloniālisma temata sākotnējo ģeogrāfisko piesaisti globālajiem Dienvidiem un Austrumiem, likumsakarīgi, ka šī pētījumu virziena avangardā būtiska loma bija domātājiem no koloniālo impēriju metropolēm un tobrīd esošajām vai jau bijušajām kolonijām anglofonajā un frankofonajā pasaulē. Promocijas pētījumā būtisks uzsvars likts uz Franca Fanona (*Frantz Fanon*) un Edvarda Saīda (*Edward Said*) darbiem; runājot par vācu koloniālisma modeļa raksturojumu un tā analīzi – Sebastiana Konrāda (*Sebastian Conrad*) veiktajiem pētījumiem. Promocijas darbā citēts plašāks postkoloniālās teorijas pārstāvju loks un literārais korpus; koloniālā situācija Latvijas teritorijā nav pretstatīta Eiropas metropoļu aizjūras kolonijām, bet gan skatīta kopsakarā ar tām. Salīdzināmās literatūras korpusā lielāka loma ierādīta Džozefa Konrāda (*Joseph Conrad*) darbam “Tumsas sirds” (*Heart of Darkness*, 1899).

Jāuzsver, ka pētījuma **mērķis** nav pierādīt koloniālisma pastāvēšanu un analizēt koloniālo situāciju diahronā un sinhronā aspektā, bet gan koloniālo situāciju apzīmējošu elementu (zīmju) konstatēšana un eksplīcēšana, izmantojot semiotisko metodi. Praktisko pētījumu gaitā analīzi var izmantot, lai diskutētu par koloniālisma vēsturi Latvijā, taču šāda diskusija aptver dažādas zinātnes nozares plašākam pētījumam. Balstoties J. Lotmana un U. Eko semiotiskajās metodēs, būtiska loma ierādīta praktiskā pētījuma gaitā fiksēto elementu izpētei, respektīvi, interpretācijai (plašāk par U. Eko interpretatīvās semiotikas metodi otrās sadaļas nodaļā “Pētījuma metodes un postkoloniālās pētniecības teorētiskais ietvars”).

Aplūkojot triloģijas aptverto laika periodu, tiek secināts, ka apstākļi lauku apvidos 19. gs. būtiski atpaliek no tendencēm Rietumu Eiropā.²⁵ Salīdzinot, piemēram, oriģinālliteratūras klāstu, kas Latvijā pieejams latviešu un vācu valodā, sliktāks stāvoklis personas tiesību

²⁵ Oberlenders, E. (2012) Agro jauno laiku koncepts un Igaunijas, Vidzemes un Kurzemes vēsture (1561–1795). *Latvijas Vēstures Institūta Žurnāls*, 84 (3), 22–49.

aizsardzības jomā – uzskatāms par būtiskiem kritērijiem apspiestības un koloniālisma pamatošanai. Nav ignorējams pašu kolonizējamo kultūras un sabiedrības pārstāvju viedoklis, tostarp zemnieciskā elementa kritika: “Zemnieks bija šķirts no izglītības un kultūras vērtību baudīšanas, bet valdošo šķiru vidi, apģērbu, paradumus viņš uztvēra naidīgi, mitoloģizēti, nesaprotot to jēgu un nozīmi. [...] Šāda vēstures izpratne joprojām nereti izpeld mūsdienu latviešu sabiedrības vidē, kurā pārsvaru ņem mītiskais pirmsākums, un gadsimti saplūst vienā plaknē.”²⁶ Tā ir atsaucē uz padomju perioda tendenci konfliktu un atšķirīgo tiesību, iespēju apjomu skatīt caur sociālo slāņu pretrunām.

Argumentēts ir viedoklis par vācbaltiešu lomas pārvērtēšanu no klaji negatīvas uztveres, kāda bija Latvijā līdz valstiskās neatkarības zaudēšanai Otrā pasaules kara laikā, līdz pozitīvajam revizionismam mūsdienās: “Mēs esam sākuši vērtēt Baltijas vāciešus vai vācbaltiešus (kā būtu pareizāk sacīt) ne tikai kā latviešu tautas apspiedējus un nīdējus, bet arī kā svarīgu saistības elementu ar Eiropas kristiānisma tradīcijām, kā kultūras un civilizācijas nesējus šī vārda īstajā nozīmē, turklāt jo daudzos un jo dažādos aspektos.”²⁷

Postkoloniālā kritika un informācija par svarīgākajiem darbiem, zinātnes un sabiedriskās domas attīstību šajā pētījumā laukā tikai ienāk Latvijā. Primāri tā orientēta uz padomju perioda pētniecību. Jaunāko notikumu kontekstā, proti, Krievijas sāktais karš Ukrainā, kas medijos tiek apzīmēts kā imperiālistisks un pat koloniāls, aktualizē šī perioda pētīšanu postkoloniālo studiju vērtējumā. Vienlaikus tas nozīmē iepazīšanos ar plašāku postkoloniālās kritikas teorētisko bāzi un koloniālajām pieredzēm citās pasaules daļās. Ilgākā laikā tas varētu aktualizēt interesi par 19. gs. un agrāku vēsturi Latvijā. Mūsdienu Latvijas kultūra izriet no šīs vēsturiskās pieredzes, kolektīvās atmiņas.

²⁶ Lančmanis, I. (2004) Kurzemes hercogiste – mūžīgais un efemērais [lekcija nolasīta 24.09.2004. Rundāles pilī]. *Latvijas Zinātņu Akadēmija*. 02.05.2008. Pieejams: http://ww3.lza.lv/index.php?option=com_content&task=view&id=166&Itemid=62 (skatīts 04.11.2012)

²⁷ Stradiņš, Jānis (1990). Vācbaltieši Latvijas kultūras kopībā. *Literatūra un Māksla*, 2, 13.01.1990.

Kolektīvā atmiņa, kas ir sociāls konstrukts, nevis “reāls” fakts, arvien atrodas aktīvas transformācijas fāzē. Postkoloniālā kritika un Latvijas apstākļu skatīšana kopsakarā ar citu tautu koloniālajām pieredzēm veicinās padziļinātu izpratni, mazinās būtisku izkropļojumu amplificēšanu mākslā un zinātnē, radīs jaunus secinājumus par tiem aspektiem, kas ļauj Latvijas pieredzi ierindot starp citām koloniālajām pieredzēm, salīdzinājumā, piemēram, ar apstākļiem Īrijā līdz neatkarīgas republikas izveidei. Šāda apzināšanās palīdzēs pārvarēt pagātnes koloniālā stāvokļa radītus iztrūkumus, izprast, kādēļ latviešu balss praktiski nav atrodama agrāku laiku Eiropas literatūrā, mākslā un mūzikā, un nepieļaut, lai šī negatīvā inerce turpinātos. Ir pamats uzskatīt, ka koloniālā trauma neļauj pilnvērtīgi dzīvot iegūtās brīvības apstākļos. Pētījumā citētais mediķis, postkoloniālā stāvokļa pētnieks F. Fanons norāda, ka koloniālās traumas pilnvērtīgai pārvarēšanai nepieciešama vardarbība no agrāko kolonizējamo puses; tomēr šāds viedoklis vēlāk mainās, demonstrējot, ka ārpus konkrētajiem apstākļiem tas nesaturētu faktisku pamudinājumu uz vardarbību.

Jāatgādina, ka pētījuma uzdevums nav pierādīt koloniālismu Latvijā, bet gan identificēt koloniālisma stāvokli raksturojošas zīmes un konstatēt tās A. Deglava triloģijā “Rīga”. Ievērojot semiotikas teorētisko ietvaru, koloniālismam raksturīgās zīmes mērķtiecīgi aprakstītas kā struktūra, nevis izolētas un sporādiskas. Ir izdevies radīt zīmju katalogu dažādās privātās un sabiedriskās dzīves jomās. Netika izvirzīts uzdevums atklāt visas iespējamās zīmes vai to kombinācijas; jau pašreizējā izpētes līmenī promocijas darbam ir pārsniegts ieteicamais lappušu skaits. Centieni radīt visaptverošu koloniālisma zīmju katalogu novestu pie krietna teksta apjoma, turklāt būtu nepieciešams aptvert plašāku periodu, paplašināt pētījuma korpusu. A. Deglava triloģija ir pateicīgs materiāls postkoloniālajām studijām. Jāatceras, ka koloniālo situāciju veido divi pretēji vērsti, bet cits citu papildinoši elementi – kolonizators un kolonizējamais.

Perspektīvā nepieciešams turpināt metodisku zīmju un zīmju kombināciju “kartēšanas” darbu par plašāku literatūras korpusu latviešu

valodā, iespējams, mēģināt pielietot šo metodi darbā ar tulkoto literatūru, kurai bija būtiska loma 19. gs. Tulkotās literatūras pārsvars pār latviešu oriģinālliteratūru minēts triloģijas otrajā daļā “Labākās ģimīnijas. Pirmā puse”, ļaujot pamatoti runāt par marķētu stāvokli A. Deglava un viņa radīto varoņu uztverē. Nav noliedzams, ka sevišķi apstākļi, kādos attīstās pamattautu kultūra Latvijas teritorijā, kavēja latviešu agrāku ienākšanu literatūrā un mākslā, taču padarot tos par cittautu literatūras patērētājiem. Lietderīgi pētījumu turpināt par vācbaltiešu literatūru.

Apzinoties, ka latviešu un vācbaltiešu autori, dažādu iemeslu vadīti, neaplūko latviešu situāciju kopsakarā ar vāciešu/vācbaltiešu, krievu un poļu stāvokli Latvijas teritorijā, ir pamats uzskatīt, ka sabiedrību ietekmējošs fenomens manifestējas acīmredzamu zīmju vai zīmju kombināciju veidā. Līdz ar to postkoloniālās studijas to plašākā nozīmē ir vācbaltiešu teksta pētniecība, tādēļ nav pamata bažām, ka tas mazinās vēsturiskās pieredzes iespaidu saistībā ar Rietumeiropas kultūrvēsturisko telpu. Drīzāk otrādi – respektējot būtiskas atšķirības latviešu un vācbaltiešu sabiedrībās, tā demonstrēs unikālo sadzīves un kultūru mijiedarbības modeli. Šajā jautājumā jāatsaucas uz Ž. P. Sartra hēgeliānisko saimnieka un kalpa (citkārt – verga) veidojošo modeli darbā “Antisemīts un žīds”. Proti, kalps un viņa priekšstati konstruē saimnieku, analogiski kā saimnieks konstruē kalpu; antisemīts veido “žīdu” un otrādi.²⁸ Jāatzīst, ka pat 80 gadus vēlāk tas arvien skar politiski un sociāli sensitīvus tematus. Ž. P. Sartra darbs rada aktuālu problēmu Latvijas un latviešu piemērā: vai tiešām kalpam/“žīdam”/kolonizējamajam paliek izvēle nepieņemt varas pozīcijā esošā saimnieka/antisemīta/kolonizatora konstruēto lomu?

Laikmeta iespēju izpēti un to izmantošana sociālas, kultūras un politiskas emancipācijas labā parādās A. Deglava triloģijā. Ņemot vērā, ka tā ir būtiska no kolonizatora un kolonizējamā attiecību dinamikas viedokļa, objektīva “vērošana” un fiksēšana ietilpst darba uzdevumos. Iespējams izvērst teorētisku diskusiju par to, cik plašas bija latviešu

²⁸ Sartre, J.-P. (1995) *Anti-Semite and Jew*. Schocken Books.

tiesības, vai tās tika izmantotas pilnībā, vai noteiktu apstākļu ietekmē latvieši nav izmantojuši visas tiem sniegtās iespējas un kādēļ. Šie jautājumi iederas postkoloniālisma studijās un ir hipotētiski, jo nevar mainīt vēsturi. Pielāvuma formā iespējams iedomāties, ka var būt iespāids citu literāro darbu interpretācijā, piemēram, aplūkojot muižkunga un zemnieku attiecības brāļu Kaudzišu romānā “Mērnietu laiki”; tas aktualizē izpratni par t. s. pikareskajiem motīviem latviešu literatūrā u. tml.

Diskusijā par pētījuma metodoloģisko ietvaru nācās risināt teorētisku problēmu, kā identificēt zīmes un aprakstīt zīmju identificēšanas metodi. Tas nepieciešams tādēļ, ka viens no zinātnisko metožu svarīgākajiem uzdevumiem ir radīt pārbaudāmu pētījuma rezultātu. Saprotams, ka humanitārajās un mākslas zinātnēs atkārtotamība izpaužas atšķirīgi no eksaktajām un sociālajām zinātnēm, taču šīs īpašības ne tikai nezaudē jēgu, bet ir būtiskas plašākā interdisciplinārā diskursā un vienas zinātnes ietvaros. Tas nodrošina pētniecības kvalitāti un padara pētījumu objektīvu, nošķirot pierādījumus un secinājumus no nepārbaudītiem pieņēmumiem.

Galvenais paņēmieni zīmes identificēšanā ir delimitācija – noteiktas fenomena “robežas”. Lietderīga šajā ziņā ir R. Jakobsona minimālo pāru teorija, pēc analogijas, piemēram, aplūkojot “augstās” un “zemās” vietas. Klosters pagrabā vai Jūrmalas villas salonā notiek būtiskas statusa izmaiņas – Pēterim mainās vārds (viņu dēvē par Persi un uzskata par vācu izcelsmes), uzvedība, apģērbs. Līdz ar to telpām ir identificējama “augstuma” atšķirība, iespējams diskutēt par plašākām semantiskām un semiotiskām atšķirībām. Cits piemērs ir tērpa materiāls: ne tikai piegriezums, bet materiāla izvēle var būt saistīta ar piederību kolonizatora vai kolonizējamo sabiedrībai, privilēģētajai vai neprivilēģētajai sabiedrības daļai. Zemnieku Mikumu meita var atļauties krinolīna drēbes un sīkbodnieka meitas statusam atbilstošas iespējas, taču vācbaltiešu guvernante Faustīne viņu aprā, ka krinolīns nav paredzēts viņas kārtas cilvēkam. Konkrētajā piemērā redzams, kā pārklājas “kārtas” un tautības.

Cits mehānisms zīmju identificēšanā un izskaidrošanā ir saistīts ar interpretāciju. Pārkodēšana (kodu atšķirību nodrošina mākslas teksts zinātnes valodā) ļauj identificēt zīmes un to apjomu. Tas savukārt nozīmē, ka pavadošajā tekstā un plašākā kontekstā iespējams identificēt un aprakstīt to nozīmes. Atsevišķos gadījumos triloģijā šī interpretācija kļūst acīmredzama, nodrošinot paralēlu vācu un latviešu valodu lietojumu. Dažkārt autora nostāja un situatīvais konteksts sniedz tūlītēju norādi, ka nav runa par neitrālu apzīmējumu, bet gan koloniālās situācijas aprakstam būtisku elementu un zīmi.

Citkārt lietderīga ir teksta pārkodēšana citā sistēmā (semiotikā tas uzskatāms par tekstu), piemēram, lingvistisks apraksts grafiski. Tāds var būt pilsētas topogrāfisks attēls, laikmeta Rīgas panorāmas siluets vai tā atveids uz pudeles etiķetes – tie ir reāli piemēri, kas izmantoti procesā vai minēti A. Deglava tekstā. Pēteris Krauklītis, pirmo reizi uzlūkojot Rīgu no Daugavas kreisā krasta, velk paralēles ar ikonisko (līdzībā balstīto) un indeksīvo (noteiktu lielumu savstarpējas attiecības paudošas) zīmi – Rīgas siluetu uz pudeles etiķetes. Grafiskā un lingvistiskā teksta interpretācijas sastatījums uzrāda interesantus un koloniālo attiecību kontekstā būtiskus elementus. Fabrikas skursteņi, kas parāda latviešus kā darbaspēku, nostāda uz progresa vektora, baznīcu torņi, kas vēsta par dalījumu vāciskajās un latviskajās draudzēs, Rīgas pils un tās polisemantiskums – identificējami pārkodēšanas un reinterpretēšanas procesā. Piemēram, citadele, grāvji, vaļņi, torņi, baznīcas un atsevišķi nami var tikt izzīmēti, turpretim tirgus nojumes vai trūcīgāko iedzīvotāju būdiņas – ne. Citiem nolūkiem tapušā attēlojumā var būt redzamas minētās būdiņas, savukārt tradicionāli nozīmīgiem laicīgās, reliģiskās un saimnieciskās varas lokusiem būs tikai references nozīme.

Nemot vērā darba **mērķi** – identificēt koloniālo tekstu kā atsevišķu slāni pētāmajā mākslas tekstā –, pētījumā netiek aplūkotas visas attiecības, notikumi, personāži un sižeti, kas realizēti literārajā darbā. Virzīt notikumus ar varoņu privātās dzīves, sabiedriski politiskās darbības un profesionālo mērķu palīdzību – tam nav būtiskas nozīmes.

Kurpretim svarīga ir attieksme pret citām tautībām, ja iespējams identificēt, ka tā nav izolēta, semiotikas valodā runājot, ir marķēta vai nemarķēta. Pat šajā līmenī, izvēloties, kura zīme un kādēļ ir būtiska, parādās metodes subjektīvisms. Jāatzīst, ka šāda metode prasa plašu skaidrojumu un pamatojumu – no aplūkojamo fenomenu kopuma atlases līdz rezultātu interpretācijai.

Paveiktā darba **rezultātā** iezīmēta kolonizatora un kolonizējamā dihotomija: latviešu dzimtcilvēks, vēlāk – lauku saimnieks, kalps – gājējs un vācbaltiešu aprindas, sākot no guvernantiem līdz augstākajai muižniecībai. Jāievēro, ka rezultātam nav jāpierāda vēstures pētniecības gaitā apliecinātie fakti, pieņēmumi vai nostājas. Literatūra ir fikcionalizēta pasaule (*fictional world, fictional universe*), literārs teksts ir vistiešākajā saskarē ar cilvēka prāta iezīmi – aktīvu atmiņu veidošanas un transformācijas procesu. Individīda atmiņas ir pakļautas citu atmiņu ietekmei²⁹, kolektīvās atmiņas var nebūt tieši saistītas ar individuālo pārdzīvojumu, sevišķi sākotnējās uztveres līmenī. A. Deglavam, kurš ir dzīvojis aprakstītajā periodā, bija nepieciešams apelēt pie citu, gados vecāku laikabiedru atmiņām, lai radītu, viņaprāt, pilnvērtīgu laikmeta ieskici. Tādējādi kolektīvās atmiņas vai pieņēmumi par 19. gs. mūsdienu cilvēkam var ievērojami atšķirties no 20. gs. sākumā strādājoša rakstnieka priekšstatiem, no vēsturiskā fakta laikā, kurš atspoguļots literārajā darbā. Līdzība vēsturnieku un literatūrzinātnieku secinājumos noteiktā aspektā var veidoties, ja runa ir par attieksmēm pret vēsturisku faktu vai atmiņām par to. Šajā ziņā literatūra var kalpot par “kultūras repozitoriju”³⁰.

Pētījumā izmantotā **metode** ir subjektīva, jo ir atkarīga no spējām analizēt aplūkojamo tekstu,³¹ interpretācija nav piesaistīta pētnieka

²⁹ *memory conformity* un *social contagion of memory*

³⁰ Pasco, A. H. (2004) Literature as Historical Archive. *New Literary History*, 35 (3), 374.

³¹ Jēdziens “teksts” semiotikas izpratnē gan J. Lotmana darbos, gan U. Eko interpretatīvajā semiotikā var tikt lietots par sistemātisku fenomenu, kam ir jebkāda komunikatīva nozīme un struktūra, kurā identificējami gan atsevišķi elementi (pēc analogijas ar valodu – fonēmas, morfēmas, leksēmas), gan noteikti principi to kombinēšanai (gramatika). Viens no šāda teksta piemēriem ir arhitektūra un mode.

personai, bet gan plašākam kultūras laukam, kurā pētnieks darbojas vai attiecībā pret kuru tiek pozicionēts pētījums. Tendence iztulkot koloniālo mantojumu kā pozitīvu, saimniecisku, sociālu, politisku attīstību veicinošu ir tikpat noturīga kā koloniālās atkarības un tās seku nesaudzīga kritika. Vairākkārt darbā tiek minēta svinību aina Rābemaņu Jūrmalas villā, kurā uzsvērti runāts par to, kā tiek manipulēta un ierobežota informācija, kas nonāk līdz latviešiem. Tam ir būtiska loma koloniālo zīmju katalogā, kas apskatīts promocijas darba trešajā daļā.

Koloniālo situāciju raksturojošs ierobežojums, kas veido triloģijas pirmās daļas konfliktu, ir liegums organizēt biedrības. Šis jautājums aplūkots rakstā, kas sagatavots publicēšanai izdevumā "Latvijas Vēstures Institūta Žurnāls"³². Literatūrzinātne nerada viena vai otra reālās dzīves fakta identificēšanu aplūkojamā laikmetā, taču tā var atspoguļot ne mazāk svarīgu aspektu – cik konkrēta problēma šķita svarīga plašākā kultūras kontekstā. Piemēram, no vācbaltiešu skatpunkta Rīgas Politehniskā institūta izglītība un diploms būtiski neietekmē latviešu statusu, kurpretim latviešu studentiem tas nodrošina kāpumu, arī citas saimnieciskas un sabiedriski politiskas iespējas. Būtisks piemērs ir latviešu sīkbodnieki, triloģijā tie ir Mikumi: A. Deglavs eventuāli parāda šo uzņēmēju slāni kā svarīgu, lai radītu idejisku, finansiālu pamatu tālākiem sociālas, politiskas un nacionālas emancipācijas centieniem. Tiek rādīts neviennozīmīgs vērtējums pret šo Rīgā ienākušo latviešu slāni no latviešu augstākās sabiedrības ("Labākās ģimīlijas"). Ir pamats domāt, ka te izpaužas koloniālismam raksturīga situācija – kolonizatora attieksmju pārmantošana. Šis jautājums būtu pētāms atsevišķi; ir norādes, ka vācbaltiešu sabiedrībā sīkpilsonību, ko raksturoja nelieli uzņēmumi, uztvēra pozitīvāk (nemarķēti) nekā latviešu sabiedrībā, kas, visticamāk, pārņēmusi attieksmi nevis pret veikalniekiem, bet tieši pret latviešu veikalniekiem. Līdzīgi kā romānā aprakstītajā piemērā par vācbaltiešu cunftīgo amatnieku cīņu pret latviešu ienākšanu amatniecībā un savu darbnīcu turēšanu, konkurenci

³² Ozols, I. F. (2023) Koloniālisms un koloniālā situācija Latvijā kā potenciāla vēstures pētniecības un literatūrzinātnes problēma. *Latvijas Vēstures Institūta Žurnāls*, 1 (118), 63.-86.

negatīvi uztvēra arī citās saimnieciskās darbībās. Tā izpaužas latviešiem atvēlētajās “zemās” un vācbaltiešu ieņemtās “augstās” vietas pretnostatījums. Latviešu ienākšana pilsētā tiek uzlūkota ar bažām, taču darbs fabrikās tiek atbalstīts. Mācīšanās vācu skolās izsauc vācbaltiešu nievas; to uzskata par negatīvu parādību, tāpat kā vācu personvārdu piešķiršanu latviešiem. Taču latviešu ienākšanai vācu draudzēs šķēršļi netiek likti. Tie ir fakti literāra darba analīzes līmenī un veido references sistēmu atšķirīgām attieksmēm.

Jāpiebilst, ka latviešu un vācbaltiešu dihotomija neizsmel visu starpetnisko attiecību sistēmu. Vēstures pamatfakti un aplūkojamais literatūras korpus šajā sistēmā ietver arī krievus, strūgu poļus, leišus, ebrejus, angļus un Brazīlijas pamatiedzīvotājus. Semiotiskā analīzē tie nav vienkārši pieminējumi, bet gan jēgpilna informācija, kas, interpretējot kontekstā ar citu informāciju, piemēram, norādēm par “augstajām” un “zemajām” vietām, ceļiem un robežām, tranzītu un starpstāvokļiem, veido jaunu, telpisku konfigurāciju, kurā projicējas koloniālās attiecības.

Veiktais pētījums koloniālo attiecību semiotiku ļauj uzskatīt par daudzšķautņainu laikā un telpā noritējušu procesu, kurš savu “telpisko” raksturojumu saglabā kultūras tekstā. Pētījums ir atsauce uz tādām dziļākas struktūras binārām opozīcijām semiotikā kā “centrs – perifērija”, “augša – apakša”, “savējais – svešais”, “sagrālais – laicīgais” un aplūko būtiskākos koloniālo attiecību un to semiotikas aspektus, kas aktuāli ne tikai konkrēta autora daiļradē, bet plašākā cittautu literatūras korpusā. Šo darbu iespējams turpināt, detalizējot, kā koloniālisms un tā uztvere izpaudās ikdienas sadzīvē muižu apriņķos, izglītības iestādēs, baznīcās utt. Turpinot šī posma pētniecību, būtu lietderīgi līdzīgu analīzi veikt par ekscerpēto vācbaltiešu literatūras korpusu, laikmeta presi: tekstu interpretācija un savietošana semiotiskas analīzes procesā veidos produktīvu pamatu gan jaunām atziņām, gan tālākiem pētījumiem, salīdzinot latviešu un vācbaltiešu, citu aplūkojamajā periodā Latvijas teritorijā dzīvojošo etnosu skatpunktus. Romānā minēto tautību redzējums par latviešu un vācbaltiešu attiecībām sniegtu jaunu

dimensiju par koloniālā stāvokļa izpratni, par laikmeta un etnopsiholoģisko dinamiku, kurā veidojas latviešu nacionālā ideja un apstākļi neatkarīgas, suverēnas Latvijas valsts pasludināšanai.

GENERAL OVERVIEW OF THE STRUCTURE OF THE WORK AND OF THE CHAPTERS

The thesis is structured in three main parts, with separate chapters and sub-chapters within each part. The work is supplemented by individual illustrations, mainly diagrams, which are intended to better demonstrate the interrelationships between the signs or the concepts they stand for.

Part 1: "The body of research, the reception of the novel Riga, colonial discourse and postcolonial studies.

Chapter 1, "The Excerpted Corpus of Colonial and Postcolonial Research", deals with a set of selected texts, the so-called excerpted corpus, dominated by examples from A. Deglav's trilogy "Riga". However, in order to understand more precisely the terms used by Deglavs and how he views his individual experience in relation to the experience of the Latvian people during the period in question, a number of other works are used in parallel. Most notably, work by Deglavs "Latviešu attīstības solis no 1848. līdz 1875. g." (*A Step in Latvian Development from 1848 to 1875*), written before the first novel of the trilogy "Riga". The corpus is supplemented by some works by foreign authors, which allows to give the study the necessary comparative character – in the context of the Western colonial discourse.

A separate subsection is devoted to the study of Literature in the context of "historicity". This relates to how, with the changes in political power, Latvian society has both experienced and later reflected on its time of "slavery" – in the Duchy of Courland and Semigallia and Livonia, and later in the Baltic provinces under the German knightly orders and the German nobility – and also partially or completely renounced any accusations of historical wrongdoing. Episodes of identification with German culture or claims that the Germans in the Baltics regarded the Latvians as a people similar to themselves can be detected. In some cases, one can speak of gratitude for the German cultural heritage as opposed to the Russian one (in addition to

essentially excluding or significantly reducing the Polish and the Swedish).³³

When the role of the Germans in Latvia is viewed positively, the interpretation of the past also becomes such, for example, by equating the position of Latvian peasants with that of peasants in any other (Western) European nation in a given period of history. By pointing out the imposition of Russification and later Soviet occupation, the view of the "German times" changes even further; Germans are no longer one of the Western European peoples coming to Latvia for certain reasons. An emotional argumentation emerges in which the Germans appear as kindred, favourable to Latvians, if patronizing.

The subsection "Colonial and postcolonial discourse, constitutive signs and binary oppositions" dedicated separately to what counts as colonial and postcolonial literature. Certain concepts are also introduced and explained, such as *colonial theatre*, which is essential to better form an idea of the observer's point of view and the way in which semiotic observation is realised.

More broadly, colonialism is no longer "merely" a question of plot, point of view, time of writing and images, but of practice. In this sense, "colonialism is a practice of domination involving the subjugation of one person to another"³⁴, and like any activity, it leaves traces that can be fully considered from the perspective of semiotic sign

³³ For example, historian Kaspars Kļaviņš points out that "Latvians were not just a peasant people [...] Latvian culture was not just a simple "folk culture" [...] another of the most viable and persistent myths is that Latvians were just poor peasants and that Latvian ancestors did not live in cities (Riga or elsewhere) inhabited by strangers, where they arrived by chance, driven by deprivation and persecution. Latvian peasants in the cities were not shy and humble supplicants; they engaged in social life, adopting a number of traditions which, through folklore, became an integral part of folk culture. Songs, proverbs and dress patterns from the towns and cities were brought into the countryside along with various urban attributes, and vice versa. In the Baltic towns, for example, merchants began to make souvenirs of the good-luck, pagan house dragons especially for peasants in the 18th century". Kļaviņš, K. (2013) Vēsturiskie mīti: latviešu stereotipiskās pagātnes redzējums (II). *Latvijas Vēstnesis*. 19.09.2013. Available: https://lvportals.lv/viedokli/257856-vesturiskie-miti-latviesu-stereotipiskais-pagatnes-redzejums-ii-2013#_ftn1 (accessed 09.05.2020)

theory. Colonial discourse has certain signs that can be identified as characterising or constituting it. In the context of this paper, it is necessary to speak specifically about signs and, respecting the specificity of the discipline of literary studies, to inform the reader how these signs are perceived and dealt with by the 'traditional' schools of literary studies.

Chapter 2, "The Reception of Augusts Deglavs' Work and the Novel Riga", is devoted to the reception of Deglavs' authors persona himself and of his literary work. Moreover, the perception of Deglavs' trilogy is closely linked to the perception of the Latvian condition in the epoch and of the colonialism, insofar as it manifests itself in the fictional text by Deglavs. It is the reaction to the work, the understanding of it in a particular era, that can reveal more about the era and the reader than the work and the message encoded in it (if a literary work is understood as an act of the author's creative message). In order to better understand the context of colonial relations, its reception in society, it is useful to use reception theory, in which "literature is seen as an act of communication, a product to be analysed in its social functioning"³⁵.

Chapter 3 "Periodisation of the reception of Augusts Deglavs' novel "Riga"." The three main periods of reception are examined:

1) the publication of the novel "Rīga" (in 1910-1911, the first part "Patrioti"/*The Patriots*/ was published in repetitions in the newspaper "Jaunā Dienas Lapa") in a book in 1912. This period has a definite end point – the death of A. Deglavs in April 1922. In the following periods, the commemorative discourse of Deglavs as a personality important for Latvian literature and of the trilogy "Riga" itself will be of great importance.

³⁴ Kohn, M. & Reddy, K. (2017 [2006]) Colonialism. *Stanford Encyclopedia of Philosophy*. Available at: <https://plato.stanford.edu/entries/colonialism/#Bib> (accessed 06.12.2020)

³⁵ Di Salvo, M. (1983) Elements of the theory of literary reception in Tynianov's works. *Revue des études slaves*, 55 (3), 419.

2) The reception of A. Deglavs' works, especially his novel "Riga", during the Soviet period: 1940-1941 and 1945-1990;

3) 1990s to the present.

The second period – the time when Latvia was incorporated into the Soviet Union – is significant in the context of the perception of labour in the territory of Latvia (i.e. the Latvian SSR). In exile, however, little attention is paid to the work, although the anniversaries of A. Deglavs are commemorated.

The survey covers press publications from all periods, covering different genres. The corpus of publications is supplemented by individual reviews, reviews published in books, including the afterword to the novel Riga.

Part Two: "Research Methods and Theoretical Framework for Postcolonial Research"

The methodological framework, which is based on the semiotic research methods of two semioticians – Italian semiotician and structuralist Umberto Eco, as well as the Tartu-Moscow Formalist School's Yuri M. Lotman, is outlined and examined. In the first case, we are talking about so-called interpretative semiotics, in the second – semiotic observation.

The first chapter, "Umberto Eco's Interpretive Semiotics", provides an insight into the Italian thinker and semiotician U. Eco's theory of semiotics and semiosis³⁶, focusing on the distinction and the two meanings of the term "sign". The presentation of the topic is divided into two blocks; the first deals with the concepts of "semiotics", "semiosis" and "sign". The dichotomy between semiotics and semiosis is maintained, contrary to the tendency to consider these concepts as

³⁶ "Semiotics" and "semiosis" are related concepts, but with an important distinction of meaning. Semiotics focuses on signs, their role and meaning in communication, whereas semiosis is about the emergence of signs, their meanings and how they change. Sometimes these concepts are used synonymously, at other times to underline differences in meaning. Both concepts are mentioned to indicate the whole complex of problems related to signs.

interchangeable synonyms. In the second block the notion and typology of sign in Eco's semiotic theory is discussed.

Chapter 2, "Lotman's Semiotic Method or Semiotic Observation", focuses on the use of semiotics as the main research method to analyse two phenomena observed in one excerpted corpus: urban projection in a literary text and its reflection of colonial relations. This set-up poses theoretical and practical problems. Namely, semiotics can be both a stand-alone method used for the sake of sign analysis and, in a broader sense, can be seen as an interdisciplinary platform that allows for the systematic use of instrumentation from other fields of science to examine and understand the chosen phenomenon. Such an interdisciplinarity was encoded in the framework of the Tartu-Moscow School of Semiotics from its very beginnings. Boris Uspensky points out that the semiotic school, which became world famous, brought together two distinct fields: linguistics (mainly represented by Moscow scholars) and literary studies (mainly represented by Tartu scholars).³⁷

The third chapter, "The City, the City Text and Sign Theory in the Semiotics of Jurij Lotman", deals in separation with the city as text in the tradition of the Tartu-Moscow school of semiotics. It is thus postulated that such a complex context, connected to other texts, is a productive "object" of analysis *per se*. A complex configuration of '(s)emiotic space' is identified, which stands before us as a multi-layered intersection of disparate texts³⁸, which together form a certain layer with complex internal proportions, varying degrees of translatability and spaces of untranslatability. Below this layer lies the layer of "reality", that reality which is organised by and in hierarchical relation to the

³⁷ Uspenskii, B. A. (1994) K problemy genesisi tartusko-moskovskoi semioticheskoi shkoly [On the problem of the genesis of the Tartus-Moscow semiotic school]. *Koshelev, A. D. (sost.) (1994). Iu. M. Lotman i tartusko-moskovskaia semioticheskaja shkola*. Moscow: Gnozis, 266.

³⁸ The more linguistically familiar vocabulary of "intersection" is deliberately not used. Lotman speaks of semiotic space as a spatial configuration in which layers and texts are formed; there are no straight lines that intersect, but planes that *cross each other*. In the analysis of the novel Riga, a similar term "layers" is repeatedly used.

different languages. Together, these layers constitute the semiotics of culture. Outside the semiotics of culture lies a reality that goes beyond the reach of language".³⁹

The problem addressed in the chapter is developed in four subsections, purposely providing an in-depth insight into the work with the city as text in the approach of Yuri Lotman and his school of semiotics. The city can appear in a literary text or in an artistic text in general as: a single symbol, a topos, a complex spatial configuration that reflects and structures the literary text and creates the conditions for the existence of such a text. For example, the unifying title of the trilogy of novels by A. Deglav, "Riga", is a separate symbol on several levels and points to different referents, but it is not a spatial configuration in the above sense. In the novel, Riga turns into a topos - an organising spatial structure in which the protagonist acts and walks from one locus to another, facing certain challenges, overcoming them and changing. Beyond the primordial signifier-signified relations and the literal meaning of the topos, a projection of Riga as a complex, multi-layered spatial configuration emerges. It both structures the literary text and the action of the novel, and influences it as an independent meaning-producing system.

The subsection "Geographical" space and movement in it" deals with the semiotics of the transit of space, which plays an important role in the study, for example, in relation to personal freedom and the signs associated with its expression, the elevation of social status, and even just the possibility of physically exploring and getting to know Riga as a high place, a future space of national ideals, social, political and economic progress.

In the subsection "The vertical axis and semantic universals", with reference to Lotman's semiotic observation of the dual space of hell

³⁹ Lotman, Ju. M. (2000) *Semanticheskoe peresechenie kak senslovoi vzryv. Vdohnoveniie*. [Semantic crossing as a semantic explosion. Inspiration]. *Lotman, Ju. M. (2000) Semiosfera. Kul'tura i vzryv vnutri mysliaschih mirov. Stat'i. Issledovaniia. Zametki [Semiosfera: Culture and Explosion]*. St.-Petersburg: Iskustvo-SPB, 30.

and heaven described in Dante's Divine Comedy, the vertical axis is considered as an important element of the semiotic analysis of space. In Deglavs' Riga, this axis, which can be considered universal, appears by organising a pairs of situatively binary opposition "high place – low place", which is parallel to the German and Latvian, the coloniser and the colonised.

It should be noted that the study of Dante's text is also applicable to other cases, including the semiotics of urban projection in A. Deglav's novel Riga. This is because such aspects of spatial organisation are in line with "semantic universals".⁴⁰ These are defined by U. Eco as "elementary concepts that are common to the whole human family and are reflected in any language"⁴¹ and discard such intelligible conceptual formulas as "apple - red", concluding that what is common are those semantic universals that refer to the position and movement of a person in space. These are biologically determined universals. For example, in a normal posture, a person is in a position where the head is up and the feet are down. But there is also a horizontal axis in addition to the vertical one, and the picture becomes more complex because the concepts of 'left' and 'right' are not completely universal. This is because right and left are relative to the speaker/viewer and can be described in relative categories.

Riga as a city-world does not follow the rules of the world surrounding it, but establishes its own. It is a world in itself, with a separate axis: the highest points in the spires of church towers and factory chimneys, the lowest point – the underground: "a wide and real street under the ground with shops all the same and people coming and going as above the ground. This miracle, of which he had heard so many tales, he now gave a good look at."⁴² Peter's journey begins at the very bottom of Riga's axis – the underground, in the basement establishment referred to as the "Švercanava pagrabs" (*Schwartzenav's basement*),

⁴⁰ Eko, U. (2003 [1997]) *Five essays on ethics. [Cinque scritti morali]*. Sankt-Peterburg: symposium, 11.

⁴¹ Ibid.

⁴² Deglavs, A. (1960 [1912]) *Rīga*. I. Rīga: Latvijas Valsts izdevniecība, 66.

where, under the nickname Persis, he acquires the necessary social and linguistic skills. In this sense, the discovery of Riga as a *ville-monde*⁴³ appears as the acquisition of indispensable skills or qualities of a separate world, or even a rewriting of identity. The "places" that Peter Krauklītis establishes himself in, with the exception of the cellar at Laura Sutum's, which falls in the same time period as his work at Schwarzenava Cellar (i.e. two completely opposite spaces with the same spatial orientation; cf. the mentioned Purgatory and Mount Zion in Dante's text), are arranged above. The highest point reached, on the other hand, is the apartment and restaurant in the Latvian Society House.

Chapter 4, "Postcolonial Theory, Colonialism and the Signs of Colonialism", is devoted entirely to examining the phenomenon of colonialism and its various forms through a geographically and chronologically diverse selection of examples. Separate subsections deal with Joseph Conrad's scope of colonial oppression as embodied in *Heart of Darkness* (1899) and Edward Said's contribution as a scholar to the subject of colonialism and postcolonialism:

Joseph Conrad's *Heart of Darkness*: Conrad's Marlow, the protagonist of the story, finds himself in the Congo in a space where his European "colleagues" act without any qualms of conscience. Not only does their morality change completely outside the European space; there is no categorical imperative, but there is a willingness and even a zeal to use local circumstances as a sufficient pretext to abandon all prejudices and even the rules of 'civilised' society in order to satisfy their lust for profit, power, even their carnal and sensual drives.

⁴³ In this case, *ville-monde* is a reference to G. Djament-Tran, whose article deals with Rome as a prototype of all Western city-worlds from a constructivist point of view. In response to the question of what makes Rome an *eternal city*, the author points to the specific organisation of space and time. Cf.: chronotope in the Tartu-Moscow semiotic tradition. From these specific positions of time and space, Rome is already in communication with the rest of the world. Djament-Tran, G. (2009) *Urbi et Orbi: La trajectoire urbaine de Rome et les jeux d'échelles. L'Espace Géographique*, 38 (4), 303-316.

Whereas in “the Orient” by Edward Said the conception of “the Orient” legitimises the whole Western attitude towards the colonisable, admirable, explorable, exotic, alien Orient. This approach justifies the use of force, does not take into account the cultural particularities of the locals, but provides a framework for a sensual experience of the Eastern world, however vague the term may be.

Part Three "Semiotic observation-analysis of the corpus: the colonial situation and the postcolonial" is the largest and most thematic part of the thesis, which examines the many different types of signs that signify colonial dependency. The division of this part of the thesis into chapters and subsections reflects the typology of signs identified and examined.

1. The structure of colonial space, borders and their crossing. Centre and periphery. Transit. This chapter deals with the semiotic colonial space, i.e. the space whose “topography” is constituted by the symbols encoded in words and which is in a certain relationship with the physical space, which is also the space of the realisation of colonial relations. The following categories of space are discussed in more detail in separate subsections:

- Places and structures or spatial and zonal topographic objects (Riga castle, palaces and manor house; churches, factories, schools and polytechnics; pubs, wine bars, restaurants)

- Interstitial space. Most often, these are hidden or otherwise invisible spaces where criticism of the authorities is voiced, plans to change the situation unfavourable to Latvians are forged, hiding from the authorities takes place, secret meetings are held, etc.

Interstitiality is a relatively understudied area in the literature, especially in the context of the topic of the thesis. Interstitial spaces can also be spaces of ignored or unappreciated opportunities to change the *status quo* in quite legitimate ways. In this sense, the tavern, the petty shop or, for example, theatrical performances and the celebration of the so-called Celebrations of Liberty (Release from the serfdom) also appear. The occupation of interstitial space sometimes indirectly and

sometimes directly improves one's relative status in society, creates the basis for new, beneficial or otherwise necessary changes.

– Professional space: workshop, shop, wine cellar. This subsection thematically identifies several other important categories of professional space, including the host kitchen. It plays an important role in the Deglavs' trilogy and even appears as a separate arena for inter-ethnic relations and conflict. To a lesser extent, it also has the potential for social conflict. It is in the Rābemans' kitchen that the first encounter between the Latvian boy Pēteris Krauklītis and Rābemans, an honourable "German-Baltsman" consul, takes place, from which Pēteris is shamefully disgraced.

– Market. The market is the place of concentration of the loci of the different characters, it is clearly marked as a topos. It is a world in itself, a kind of microcosm in which the surrounding, wider reality appears conditionally. The trilogy of novels "Rīga" mentions certain localisations of the topos of the market, such as the annual market in Dobeles, the Daugava market, the Utu market (*flea market*), the fish market, the annual market in Liepāja, but the notion of the market is much broader; even a market associated with open-air transactions of goods and services or constructions characteristic of a certain market square.

– Cultural facilities: theatre, library, choir, artist's studio. The cultural space is unique in that it runs parallel to the German-Baltic spaces. It is a new space, constructed completely from scratch, although often following the German model. It is not in a position of competition, but creates an alternative space with alternative content – content oriented towards Latvian culture and serving Latvian needs.

– Border, road and bridge signs. The arc of the road is both a framework and an organising structure of the literary work, allowing Pēteris to transit from a simple servant boy to the place of his ultimate transformation into an advocate of Latvian interests and an entrepreneur, and it functions as a permanent and capacious symbol.

– Periphery and centre. The most common way of referring to the centre and the periphery is to put the centre first and the periphery second. This shows that the primary place and unmarked position is that of the centre, whose opposite, emphasising this opposition, is the periphery. In the novel *Riga*, the vector of movement is exactly the opposite. The movement begins in the periphery and moves towards the centre - *Riga*.

2. The opposition "masters, masters – slaves, serfs, servants. The binary pairs in question form a kind of extremes – they stand for the radical points of opposition. But there are other kinds of relations between extremes, border states, such as mixed marriages or the violation of the German–non-German distinction, are linked to a particular situation, perhaps even an exception or a local context. It is also possible that the authorities provide a formal, perhaps even case-specific, procedure to "legitimise the exception and thus, in effect, put an end to the continued existence of the exception".⁴⁴

3. White masks and the shame of language, imitation and fear of exposure. The chapter deals with so-called "near colonisation", when, unlike the overseas possessions of European metropolises, we are talking about people of the same race and colour. While differences in skin colour and other external differences were sufficient at certain points in history to justify colonial policies as a humane and justifiable practice, the visual similarity between the coloniser and the colonised is not sufficient to argue that colonial oppression is impossible. In contrast, Frantz Fanon's notion of the "white mask" refers primarily to language and behaviour. In Fanon's case, it refers to the French pronunciation and language skills of the French (the educated society of Paris). The symbol of the white mask localizes the longing to "get rid of one's own colour".⁴⁵ It is a question of liberation from oneself or of alienation (of

⁴⁴ For example, Laura Sutums' admission to the carpenters' gang if he agrees to change his surname and impersonate the child of a German and a Latvian.

⁴⁵ Canonne, J. (Janvier 2012) Frantz Fanon: Contre le colonialisme. Consulté 14 décembre 2016. *Sciences Humaines*: https://www.scienceshumaines.com/frantz-fanon-contre-le-colonialisme_fr_28199.html

the dark-skinned Antilleans). It is a consequence of the internalisation of the coloniser's beliefs and attitudes towards the natives, the privileges enjoyed by the coloniser, his permanent position in the "high" place. The relevance of this concept to the situation in the Latvian circles arriving in Riga in the second half of the 19th century is examined and justified. This topic is further developed in the following subsections:

3.1 Learning, imitating and internalising German language, behaviour and appearance

3.2 Fear of exposure

4. The good coloniser - revisionism as a sign of colonialism. The desire of the colonised to take the place of the coloniser is examined, including by interpreting the period of colonial oppression or trusteeship as a favourable, productive period for indigenous culture. Examples are also considered of how cultural heritage gained in the colonial situation is not only seen as good and beneficial for the further progress of the state and society, but one that could be enhanced or purposefully cultivated.

5. Freedom – non-freedom in colonial discourse. The different types of freedoms are examined, revealing the structure of the understanding of freedom in the conditions in which the novel is set. A. Deglavs was well acquainted with the question of freedom and its antithesis – non-freedom or unfreedom. It is not a question of a part of the author's consciousness or beliefs appearing as a symbol or plot in the novel. In Deglavs' autobiography there is a reference to the notion of despotism as the other man's fight against freedom, namely the antithesis of freedom - unfreedom. The theme is developed in the following sub-chapters:

5.1 Freedom of movement and decision

5.2 Freedom to work or not to work, freedom of choice of occupation

6. Inter-ethnic relations. The novel "Riga", especially its first and second parts, reveals the level of ethnic self-identification as an important social class affiliation. "We – Latvians" versus "they –

Lithuanians, Germans, Poles, Jews" (In the novel, the term 'žīdi' was used, which is a derogatory term that was historically used but is no longer acceptable. The contemporary and accepted term is 'Jews'/*ebreji*) appear. In the case of one nationality, a notable departure is made, namely the Russians. Despite the difficult experience of domestic relations (Russian servicemen are accommodated on Latvian farms, A. Deglavs mentions that Russians were associated with stealing shirts, "so the Russians, as soon as they saw a sergeant coming, would immediately collect the laundry they had washed together"⁴⁶), in contrast with other nationalities, however, Russians are called brothers: "Now he has come to the conclusion that the concept of 'Russian' is completely different, it covers the whole nation, people just like us... Our kinsmen and brothers. "Oh, how we could talk and get along with them!"⁴⁷ The theme of inter-ethnic relations is developed in the following subsections:

6.1 Latvian relations with Germans and German-Balts, 'skalu latvieši' (Latvians pretending to be Germans), collaborationism, the good Kaiser and the bad Barons

6.2 Latvian relations with Russians and Lithuanians as brother nations

6.3 Latvians and Lithuanians - *leiši, bandžoļi*

6.4 The depiction of the relationship between Jews and Latvians

7. Descriptions of sexuality, romance, eroticism and sexual promiscuity in the context of colonial relations. The selected literary corpus contains many references to sexuality, sexual desire, eroticism, sexual promiscuity, prostitution. However, when it comes to sexuality in the colonial situation, descriptions of the culture of prostitution should not be seen as an isolated cultural phenomenon, but in the context of colonial relations. The colonial framework also significantly alters the nature of prostitution, especially when it comes to institutionalised prostitution such as brothels. Unlike in the colonial metropole, prostitution of persons belonging to the nationality of the coloniser is

⁴⁶ Deglavs, A. (1960 [1912]) *Rīga*. I. Rīga: Latvijas Valsts izdevniecība, 568.

⁴⁷ Ibid, 569.

hardly conceivable in the colonies. Deglavs' descriptions do not mention nationality, or refer to someone of a different nationality or mixed blood. In Matilde's example, a Polish pan and a Lithuanian baker's wife. The chapter is divided into the following subsections:

7.1 Sexuality and the civilising mission

7.2 Sexuality in Latvian and German-Baltic Relations

7.3 Sexuality, ethnicity and class

7.4 Extramarital affairs and prostitution as projections of colonial relations

MAIN OBJECTIVES, RESULTS AND CONCLUSIONS

The aim of the thesis research is to address two problems from the point of view of literary research and semiotics: to prove the reflection of the actual colonial situation in the trilogy by A. Deglavs "Rīga" and to demonstrate the usefulness of semiotics as a method in identifying and explicating a complex interdisciplinary research problem (colonialism). The study raises issues of collective or social memory, self-identity and national identity, and historical interpretation.

The task was not to offer a different perspective, to clarify or polemicise assumptions or proven facts about the history of Latvia and the Latvian people, but to record them in the context of the complex of signs under consideration in the process of semiotic interpretation. However, the extent to which the general view of Latvian history has changed significantly and repeatedly can be seen in the first part of the study and in the subsections that deal with the periods of the reception of the trilogy. These issues are also partly addressed in the author's own publication that was published during the preparation of the thesis.⁴⁸

The results achieved can potentially be incorporated into other fields of study that deal with a certain aspect of Latvian history, especially the second half of the 19th century and the turn of the 19th and 20th centuries, as well as various social, political and cultural processes during this period. An important contribution of literary studies in this respect would be to simultaneously distinguishing between fact and interpretation, and to incorporate the *lived* interpretations, feelings and so-called *lived history* into the research alongside objective data and the expression of processes in a concrete, measurable form.

One of the major problems in postcolonial studies is the limited capacity of other sciences to see attitudes, interpretations, re-evaluations

⁴⁸ Ozols, I. F. (2023) Koloniālisms un koloniālā situācija Latvijā kā potenciāla vēstures pētniecības un literatūrzinātnes problēma. *Latvijas Vēstures Institūta Žurnāls*, 1 (118), 2023. gada jūnijs. 63.-86. lpp.

as a broader and timeless process. Dipesh Chakrabarty, a historian of Indian origin and a spokesman for postcolonial studies, argues that historical and anthropological consciousness is the product of rational insight. This excludes the experience of real, lived (colonial) relations (*lived relations*) between those whom Chakrabarty identifies as "belonging to a historical time and ethnographic space distinct from the time and space of the analyst". In other words, by appealing to the rationalist argument, researchers prefer methods that provoke an irreconcilable conflict between the researcher and the researched, even if both belong to the same culture: "The method does not allow the subject of the research to recognise in himself the object of study."⁴⁹ Believing themselves to be endowed with what Chakrabarti calls "X-ray vision", researchers give "epistemological priority"⁵⁰ to "an analytic relationship with the world as opposed to lived and pre-analytic experience".⁵¹

The peculiar pattern of the interpretation of history and collective memory, the perception of inter-ethnic relations in the second half of the 19th century, continues to operate today. There is a subjective revision of history, and distorted readings of the texts in the corpus of national literature do not emerge, or, on the contrary, emerge. Overall, this pattern is most directly linked to the colonial experience and the postcolonial condition. Its awareness was hampered by the ideologically framed narratives of the previous historical period - the forced presence in the USSR. To abandon them would also mean a reassessment of the colonial experience, and there is still a large gap in this respect.

After regaining independence and the restoration of statehood, the field of scientific research has been pushed to the forefront by studies of the Soviet occupation period, including the identification of the USSR as an imperialist power that pursued a *de facto* colonial policy in the

⁴⁹ Chakrabarty, D. (2000) *Provincializing Europe: Postcolonial thought and historical difference*. Princeton University Press, 239.

⁵⁰ Ibid., 239.

⁵¹ Ibid, 241.

republics of the Union. The former "German factor"⁵² lost its previous meaning of negation, determined by its association with higher status and class membership. Instead, in contemporary society, including academia, The colonial discourse reflected in the trilogy by Deglavs is "normalised", i.e. the relations between the German-Balts and Latvians are spoken of as any other nationalities: without highlighting the relations between Latvians and Germans in the period described, the conditional or absolute privileges of Germans and the disadvantaged position of Latvians (esp. rural population), the Latvian situation in the Baltic provinces of the Russian Empire – mainly in most of modern Latvia and Estonia – compared to the situation of peasants in the Western European countries: "We have come to see the Baltic Germans and the German-Balts (as it would be more correct to say) not only as oppressors and haters of the Latvian people, but also as an important element in their connection with the European Christian tradition, as bearers of culture and civilisation in the true sense of the word, and in so many and so many different ways."⁵³

Perhaps, guided by the contemporary desire to emotionally emulate Western Europe, to be part of its "common history" narrative, the conditions that existed in Latvia and left a deep imprint on the subsequent creation of the cultural or artistic text are ignored. The PhD thesis research, the used sources and the insights of the founders of colonialism studies prove that Deglavs' novels can be considered a full-fledged example of colonial discourse in Latvian literature. At the same time, this work cannot be seen in the light of narrow postcolonial studies as a critique of colonial history. It does, however, present a complex reflection of colonial relations in Latvian novelistic and literary studies. This does not mean that it is impossible to find a positive assessment of the colonial situation. Colonial relations are not the only type of

⁵² Cf. Cerūzis, R. (2002) *Vācu faktors Latvijā (1918.–1939.): politiskie un starpnacionālie aspekti* [promocijas darbs]. Latvijas Universitātes Vēstures un filozofijas fakultāte, Rīga.

⁵³ Stradiņš, J. (1990) Vācbaltieši Latvijas kultūras kopībā. *Literatūra un Māksla*, 2. 13.01.1990.

relations that lead to a negative perception of the other nationality (in this case, the nationality of the coloniser). The history of the peoples of Europe shows abundantly and at different times that the nature of relations changes; even conflicts are reassessed in a shared, amalgamating experience from a certain point of view and, more often than not, with a certain distance in time.

The first part of the trilogy "Rīga" focuses a lot on the creation of the Riga Latvian Society. The associations and socialising within them that Latvians, as a social practice, mainly borrowed from the German-Baltic society of the big cities, successfully formed the basis without which the establishment of independent Latvia at the beginning of the 20th century would have been considerably more complicated. However, at the beginning of this period, which was critical for the further history of Latvia, Latvian society entered in a relatively favourable position – with a developed social structure and representatives in various, including higher, social strata.

The article "Baznīca, biedrības un krogs – trīs atšķirīgi lokusi un sociālizācijas veidi Augusta Deglava romānā "Rīga"" (Church, Societies and Tavern - Three Distinct Circles and Types of Socialisation in August Deglav's Novel "Rīga") has been published in the edition "Aktuālās problēmas literatūras un kultūras pētniecībā" ("Current Problems in Literature and Culture Research").⁵⁴ With reference to the theory of social lifts or social mobility by the American sociologist Pitirim Sorokin, the trilogy by A. Deglavs identifies the importance of coming together in associations (founding and managing societies, organising events, including in cooperation with the nobility, etc.), and exploiting newly acquired methods of socialising in the formation of Latvian society. The forms of socialisation that were well known to other European peoples at that time in the Latvian territory had previously been oriented towards the middle and upper strata of German-Balts and urban Russians. However in the second half of the 19th century for

⁵⁴ Ozols, F. I. (2023) Baznīca, biedrības un krogs – trīs atšķirīgi lokusi un sociālizācijas veidi Augusta Deglava romānā "Rīga". *Aktuālās problēmas literatūras un kultūras pētniecībā*: rakstu krājums, Nr. 28. Liepāja: LiePA, 161–172.

Latvians this opened up new horizons that helped them to formulate a further vision of their place, role and goals, including in terms of social, national and even women's emancipation. It should be noted that in the first part of the trilogy, which deals with Latvian society in the 70s and 80s of the 19th century, there are indications of an awareness of the importance and influence of women in national aspirations.

Taking into account the need to combine both the so-called lived experiences and the historical and cultural facts in a rational analytical perception in the context of the main task –identifying and describing the structure of colonialism, a relatively innovative approach was deliberately chosen – semiotics (Umberto Eco's interpretative semiotics and Yuri Lotman's semiotic observation) as the main method for identifying and proving the structure of colonialism, also for explicating the signs related to the complex phenomena of colonialism. One example of understanding signs in this way is the description of signs denoting freedom and non-freedoms (as a desire for freedom), which is presented in more detail in the third part of this thesis, "Semiotic observation-analysis of the corpus: the colonial situation and the postcolonial"; the author's article "Signs of freedom in August Deglav's trilogy "Rīga"" has been prepared and submitted for publication.⁵⁵ The important signs of freedom and its opposite, *unfreedom* or *non-freedom*, are borders, restrictions on movement, the distinction between high and low status, etc., which are discussed at length in the thesis.

In the context of recent international events (Russia's war in Ukraine), the contextually linked concept of "imperialism" is relevant – often in a controversial, metaphorical use. Given the initial geographical attachment of the subject of colonialism to the global South and East, it is natural that thinkers from the metropolises of colonial empires and the then existing or former colonies in the Anglophone and Francophone world played a prominent role in the vanguard of this strand of research. The dissertation study places considerable emphasis on the work of

⁵⁵ Prepared for publication: Ozols, F. I. (2023) Brīvības zīmes Augusta Deglava triļoņjā „Rīga”. *DU XXXIII Zinātniskie lasījumi*.

Frantz Fanon and Edward Said; and, in terms of the characterisation and analysis of the German model of colonialism, on the work of Sebastian Conrad. The work cites a wider range of postcolonial theorists and literary corpus; the colonial situation in Latvia is not contrasted with the overseas colonies of the European metropolises, but is rather seen in relation to them. Joseph Conrad's *Heart of Darkness* plays a relatively more prominent role in the corpus of comparative literature.

It should be stressed that the objective of the work is not to seek a definitive proof for the existence of colonialism and to analyse the colonial situation in diachronic and synchronic terms, but to identify and explicate the elements (signs) of the colonial situation using a semiotic method. The analysis used in practical research can indeed be also used to discuss the history of colonialism in Latvia, but such a discussion encompasses different fields of science for a broader study. Building on the semiotic methods of Lotman and Eco, the study of the elements recorded in the course of practical research, i.e. interpretation, plays an important role (more on Eco's method of interpretive semiotics in the chapter "Research methods and the theoretical framework of postcolonial research" in section two).

A comprehensive look at the historical period covered by the trilogy reveals that conditions in rural areas in the 19th century lagged far behind trends in Western Europe.⁵⁶ Comparing, for example, the range of original literature available in Latvia in Latvian and German, the inferior state of protection of personal rights is seen as an important criterion for justifying the existence of the state of oppression and colonialism. The views of the colonised culture and society themselves cannot be ignored, including the criticism of the peasant element: "The peasant was deprived of access to education and cultural values, leading to a perception of the ruling class's environment, attire, and customs in a hostile and mythologized manner, without truly grasping their meaning and significance. [...] This historical perspective continues to resurface in

⁵⁶ Oberländer, E. (2012) Agro jauno laiku koncepts un Igaunijas, Vidzemes un Kurzemes vēsture (1561–1795). *Latvijas Vēstures Institūta Žurnāls*, 84 (3), 22-49.

contemporary Latvian society, where mythical origins often prevail, and centuries blend together on a single plane."⁵⁷ This is a reference to the Soviet tendency to view the scope of conflicts and differing rights and opportunities through the contradictions of social strata.

The argument is made that the role of the German-Balts has been reassessed from the overtly negative perception that existed in Latvia before the loss of independence during the Second World War to the positive revisionism of today: "We have come to see the Baltic Germans or the German-Balts (as it would be more correct to say) not only as oppressors and haters of the Latvian people, but also as an important element in the connection with the European Christian tradition, as bearers of culture and civilisation in the true sense of the word, and in so many and so many different aspects."⁵⁸

Postcolonial critique and information on the most important works, scientific and public opinion developments in this field of research are only just entering Latvia. Currently it is primarily focused on the Soviet period. In the context of recent events, namely the war started by Russia in Ukraine, which is described in the media as imperialist and even colonial, the study of this period in postcolonial studies is becoming more relevant. At the same time, it means familiarising oneself with the broader theoretical basis of postcolonial critique and with colonial experiences in other parts of the world. In the longer term, it could also renew interest in the history of the 19th century and earlier in Latvia. Contemporary Latvian culture derives from this historical experience and the collective memory of this experience.

Collective memory, which is a social construct and not a "real" fact, is still in a phase of active transformation. Postcolonial critique and

⁵⁷ Lančmanis, I. (2004) Kurzemes hercogiste – mūžīgais un efemērais [lekcija nolasīta 24.09.2004. Rundāles pilī]. *Latvijas Zinātņu Akadēmija*. 02.05.2008. Pieejams: http://ww3.lza.lv/index.php?option=com_content&task=view&id=166&Itemid=62 (skatīts 04.11.2012)

⁵⁸ Stradiņš, Jānis (1990). Vācbaltieši Latvijas kultūras kopībā. *Literatūra un Māksla*, 2, 13.01.1990.

viewing Latvian conditions in relation to the colonial experiences of other nations will contribute to a deeper understanding, reduce the amplification of significant distortions in art and science, and generate new conclusions about those aspects that allow the Latvian experience to be placed among other colonial experiences, compared, for example, to the conditions in Ireland before the establishment of an independent republic. Such an awareness will help to overcome the shortcomings created by the colonial situation of the past, to understand why the Latvian voice is virtually absent from the literature, art and music in Europe up until the second half of the 19th century, and to prevent this negative inertia from continuing. There is reason to believe that the colonial trauma prevents us from living fully in the conditions of the freedom we have gained. Frantz Fanon, a medical scholar of the postcolonial condition quoted in the study, points out that the full overcoming of colonial trauma requires violence on the part of the former colonised; however, this view is later reversed, demonstrating that outside the given circumstances it would not contain an actual incitement to violence.

It should be recalled that the aim of the study is not to prove colonialism as such in Latvia, but to identify signs of colonialism in the trilogy of novels "Rīga" by A. Deglavs. Following the theoretical framework of semiotics, the signs of colonialism are purposely described as a structure rather than isolated and sporadic. It has been possible to create a catalogue of signs in various spheres of private and public life. It was not set out to discover all possible signs or combinations of signs; already at the present level of research, the thesis exceeds the recommended number of pages. The effort to create a comprehensive catalogue of the signs of colonialism would lead to a considerable amount of the intermediary research text, and would require covering a wider period and expanding the corpus of research. The trilogy "Rīga" is a useful resource for postcolonial studies. It should be remembered that the colonial situation is made up of two opposing but complementary elements: the coloniser and the colonised.

It is imperative to continue the methodical mapping of signs and combinations of signs on a broader corpus of Latvian literature, and even attempt to apply this method to a collection of translated literature in Latvian, which held significant importance in the 19th century. The prevalence of translated literature over original Latvian works is noted in the second part of A. Deglav's trilogy "Labākās Ģimīlijas. Pirmā puse" (The Best Families. The first half), leading us to consider this situation as a marked aspect in the perception of A. Deglavs and the characters he created.

While we are aware that Latvian and German-Baltic authors, for various reasons, do not regard the Latvian situation in relation to the situation of Germans/German-Balts, Russians and Poles in the territory of Latvia, there is reason to believe that a phenomenon affecting society manifests itself in the form of obvious signs or combinations of signs. Postcolonial studies in its broadest sense is therefore also the study of the German-Baltic text, and there is no reason to fear that this will diminish the impact of historical experience in relation to the cultural-historical space of Western Europe. On the contrary, by respecting the fundamental differences between Latvian and German-Baltic societies, it will demonstrate a pattern of domestic and cultural interaction that is unique to our circumstances. On this point, reference should be made to the work of J. P. Sartre discussing Hegelian model of master and servant (otherwise – slave) in "The Anti-Semite and the Jew". That is to say, the servant and his conceptions construct the master, in the same way as the master constructs the servant; the anti-Semite constructs the "Jew", and vice versa.⁵⁹ Although this remains a politically and socially sensitive topic even after 80 years, it is mentioned in the study due to its theoretical framework and in connection with the model of Hegelian dialectics discussed in the second part. This work by Sartre raises a pertinent question in the Latvian context: does the servant/"Jew"/colonizable indeed possess the agency to reject the

⁵⁹ Sartre, J.-P. (1995) *Anti-Semite and Jew*. Schocken Books.

constructed role of the master/antisemite/colonizer in a position of power?

The trilogy by A. Deglavs serves as a reflection of the possibilities of the epoch and its potential for social, cultural, and political emancipation. A theoretical discussion can delve into the extent of Latvian rights during that time, whether they were fully utilized, and if certain circumstances hindered their complete utilization. These questions align with postcolonial studies and remain hypothetical as history cannot be altered. Nonetheless, considering them as hypotheses allows us to contemplate how they might have influenced the interpretation of other literary works.

For instance, we can explore the dynamics between landlords and peasants in the novel "Mērnīeku laiki" by Brothers Kaudzīši and examine how this theme resonates with the broader context of Latvian rights and the era's socio-political situation. Moreover, such discussions may shed light on the emergence of picaresque motifs in Latvian literature and how they might be connected to the period's unfolding developments.

The methodological framework of this study grapples with the theoretical challenge of identifying signs and outlines the method for doing so. This step is crucial as scientific methods aim to yield verifiable research results. While the humanities and arts may differ in repeatability from the sciences and social sciences, these distinctions hold significance both within interdisciplinary discussions and within individual scientific fields. This approach ensures research quality and objectivity by distinguishing between evidence and conclusions, and untested assumptions.

The primary technique for identifying a sign involves delimitation, wherein we discern the "boundaries" of the phenomenon. Jakobson's theory of minimal pairs proves to be a useful approach in this regard. For instance, when examining "high" and "low" places in the novel, we can observe significant changes in status, such as Peter's transformation when he is in the basement of a cloister pub versus the

salon of a seaside villa. At this juncture, he adopts a new name (Persi) and is perceived as having German origins, altering his behavior and attire. These spatial differences in the novel signify variations in "height," allowing us to delve into broader semantic and semiotic distinctions.

Another example highlighting sign identification lies in the material of clothing. Beyond merely the cut, the choice of fabric can indicate one's affiliation with either the society of colonizers or the colonized, signifying privilege or underprivilege. For instance, the daughter of the Mikumi peasant family can afford crinoline clothes befitting her status as a petty-bourgeois daughter. However, the German-Balt governess Faustina disapproves, asserting that crinoline is not suitable for someone of her lower social order. This specific example illuminates the overlap between social "orders" and nationalities.

In summary, the technique of delimitation allows us to identify signs, and Jakobson's theory of minimal pairs proves instrumental in this process. By examining spaces in the novel and the material of clothing, we gain insights into broader semantic and semiotic differences. These examples showcase the intertwining of social "orders" and nationalities within the colonial context.

Another mechanism for identifying and explaining signs is related to the interpretive function. Transcoding (the distinction between codes is provided by the artistic text in the language of science) makes it possible to identify the signs and their extent. This in turn means that their meanings can be identified and described in the accompanying text (co-text) and in the wider context. In some cases in the trilogy, this interpretation becomes evident, allowing the parallel use of German and Latvian. Sometimes the author's position and the situational context provide an immediate indication that this is not a neutral term, but an element and a sign essential to the description of the colonial situation.

Occasionally, it is beneficial to recode the text into another system, which is considered text in semiotics. For example, a linguistic description can be juxtaposed with a graphical representation. Real

examples of this process or mentions in Deglav's text include a topographical image of a city, the silhouette of Riga's skyline, or its representation on a bottle label.

Pēteris Krauklītis, upon viewing Riga from the left bank of the Daugava river, draws parallels between the city's silhouette on a bottle label and iconic or indexical signs. The graphic and linguistic interpretation of the graphic text reveals intriguing and relevant elements in the context of colonial relations. For instance, factory chimneys denoting Latvians as a workforce are placed on the vector of progress, while church towers symbolize the division between German and Latvian congregations. Riga Castle holds a polysemantic character, identifiable in the process of recoding and reinterpretation. For example, the citadel, moats, ramparts, towers, churches and individual houses may be singled out, but the market sheds or huts of the poorer inhabitants may not. A representation made for other purposes, in its turn, may highlight these huts, while traditionally important objects of secular, religious and economic power will then have merely a reference function.

Given **the objective of the thesis** – to identify the colonial text as a distinct layer in the wider fictional or art text under study – the study does not consider all possible relationships, events, characters and plots realised in the literary work. To direct events through the characters' private lives, socio-political activities and professional goals – this is irrelevant. What is important is the attitude towards other nationalities, if the attitude indicated is not an isolated case, but, in the language of semiotics – marked or unmarked. Even at this level, the subjectivism of the method comes into play when choosing which sign is relevant and why. Admittedly, the use of such a method requires extensive explanation and justification, from the selection of the set of phenomena under consideration to the interpretation of the results.

The outcome of this work is the identification of a dichotomy between the colonizer and the colonized. On one side, we find the Latvian serf, later the peasant-farmer, servant, and yearly labourers or

agricultural hands. On the other side, there are the German-Balts, ranging from governesses to nobility. It's essential to note that the result doesn't aim to prove facts, assumptions, or positions confirmed by historical research. Literature constitutes a fictionalized world, and a literary text engages directly with the active process of memory formation and transformation in the human mind. Individual memories are subject to the influence of other memories⁶⁰, collective memories may not be directly linked to individual experience, especially at the level of initial perception. A. Deglavs, who lived in the period described, needed to appeal to the memories of other, older contemporaries in order to create what he considered to be a complete sketch of the era. Thus, the collective memories or assumptions of a contemporary person about the 19th century may differ significantly from the perceptions of a writer working at the beginning of the 20th century, from the historical fact of the time reflected in a literary work. A certain degree of similarity in the conclusions of historians and literary scholars can arise when it comes to attitudes towards, or memories of, a historical fact. In this respect, literature can serve as a "cultural repository"⁶¹.

The method used in the study is subjective, as it depends on the researcher's ability to analyse the text in question;⁶² interpretation is not tied to the researcher's person, but to the broader cultural field in which the researcher operates or in relation to which the study is positioned. The tendency to interpret the colonial legacy as positive, economically, socially, politically progressive is as persistent as the relentless criticism of colonial dependence and its consequences. The celebration scene at

⁶⁰ *memory conformity and social contagion of memory*

⁶¹ Pasco, A. H. (2004) Literature as Historical Archive. *New Literary History*, 35 (3), 374.

⁶² The concept of "text" in the semiotic sense, both in the tradition of the Tartu-Moscow school of semiotics (J. Lotman) and in U. Eco's interpretive semiotics, can be used to mean a systematic phenomenon that has any communicative meaning and structure, in which both individual elements can be identified (by analogy with language - phonemes, morphemes, lexemes) and certain principles for combining them (grammar). One example of such a text is architecture and fashion.

the Rābemans' Seaside villa is mentioned several times in the work, and the way in which information reaching Latvians is manipulated and limited is highlighted. This plays an important role in the catalogue of colonial signs, which is discussed in the third part of the thesis.

The colonial situation creates certain limitations, forming the conflict explored in the first part of the trilogy – namely, the prohibition for Latvians to organize in associations. This issue is discussed in a scientific article published in *The Journal of the Institute of Latvian History*. While literary science doesn't directly manifest specific aspects of real life during that epoch, it does reflect essential cultural contexts. For instance, from the perspective of German-Balts, the education and diploma from Riga Polytechnic Institute didn't significantly impact Latvians' status. However, for Latvian students, it led to significant improvements in status and other economic and socio-political opportunities.

Equally crucial is the case of Latvian smallholders, like the Mikumi family, which eventually becomes an illustration of the Latvian rising petty bourgeoisie. A. Deglavs portrays these enterprising individuals from rural areas as important contributors to the ideological, financial basis for further social, political, and national emancipation efforts. Interestingly, there exists an ambivalent attitude toward this group of Latvians from the later Latvian high society ("Best Families") in Riga. This attitude could be characteristic of a colonial situation in Latvia and possibly in Central and Eastern Europe – where the new native higher class inherits or mimics the attitudes of the colonizers.

It would be valuable to study this issue separately, as there are indications that German-Balt society perceived the petty bourgeoisie more positively (unmarked) than Latvian society did. The latter may have adopted negative attitudes not towards shopkeepers in general, but specifically towards Latvian shopkeepers. Similar negative perceptions arose regarding Latvians entering various economic activities, as illustrated in the novel where German-Balt guildsmen opposed Latvians joining their crafts and opening workshops. This competition was

viewed negatively in other economic activities too, highlighting the juxtaposition of the "low" place reserved for Latvians and the "high" place occupied by German-Balts.

The arrival of Latvians in the city was met with concern, while their employment in factories was supported. Latvians trying to provide German schooling to their children faced disapproval from German-Balts, similar to the negative response to giving Latvians German personal names. Conversely, little to no obstacles were encountered by Latvians entering German churches. These facts, as analyzed within the literary work, provide a framework for understanding different attitudes.

It is worth noting that the dichotomy between Latvians and German-Balts does not encompass the entirety of interethnic relations. The historical facts and literary works under consideration also involve Russians, Poles, Jews, English, and even indigenous Brazilians. In semiotic analysis, these are not mere mentions but hold significant meaning, especially when combined with references to geographical elements like 'high' and 'low' places, roads, borders, and concepts of transit and interstitiality. These elements create a novel spatial configuration projecting colonial relations.

The research conducted allows us to view the semiotics of colonial relations as a multifaceted process unfolding in both time and space, maintaining its spatial essence within cultural texts. The study explores binary oppositions found in semiotics' deeper structures, such as center - periphery, top - bottom, insider - outsider, sacred - secular, and examines vital aspects of colonial relations and their semiotics. These aspects are relevant not only to specific authors' works but to the broader corpus of foreign literature as well.

Further research could delve into how colonialism and its perception manifested in everyday life, including estates, educational institutions, churches, etc. An extension of this study could involve a similar analysis of German-Balt literature and press from the same period. By interpreting and correlating texts during semiotic analysis, new insights can be gained, providing a basis for continued research and

facilitating a comparison of perspectives between Latvians, German-Balts, and other ethnic groups living in Latvia during the specified period.

Examining the viewpoints of the nationalities mentioned in the novel regarding the relationship between Latvians and German-Balts offers a new dimension to understanding the colonial situation, the epochal changes, and the ethnopsychological dynamics that influenced the crystallization of the Latvian national idea. Additionally, it sheds light on the conditions that led to the proclamation of an independent and sovereign Latvian state.

PROMOCIJAS DARBĀ UN TĀ KOPSAVILKUMĀ IZMANTOTO AVOTU UN LITERATŪRAS SARAKSTS

BIBLIOGRAPHY

Avoti

1. Aspazijas piezīmes RuA (34.–35. lpp.). Raiņa vēstule Aspazijai Rīgā, 1894. gada 18. maijā. *Teksts un komentāri – Rainis un Aspazija*. (b.d.). Pieejams: <https://runa.lnb.lv/en/objects/61771/> (skatīts 06.04.2022)
2. Deglavs, A. (1893) *Latviešu attīstības solis: no 1848. līdz 1875. g.* Rīga: J. Brigadera un F. Geliņa ģenerālkomisijā.
3. Deglavs, A. (1912). *Rīga. Kulturwesturisku romanu triloģija no Augusta Deglava*. 1. Rīga: D. Zeltiņa apgādībā.
4. Deglavs, A. (1927 [1911]) *Rīga. Kulturvesturisku romanu triloģija*. Pirmā daļa. Patrioti. Augusts Deglavs. (1927) Kopoti raksti. V. Rīga: J. Rozes apgādībā.
5. Deglavs, A. (1960 [1912]) *Rīga*. I. Rīga: Latvijas Valsts izdevniecība.
6. Deglavs, A. (1960 [1912]) *Rīga*. II. Rīga: Latvijas Valsts izdevniecība.
7. Deglavs, A. (1960 [1912]) *Rīga*. III. Rīga: Latvijas Valsts izdevniecība.
8. Deglavs, A. (1980 [1912]) *Rīga*. I. Rīga: “Zvaigzne”.
9. Deglavs, A. (1926) *Rīga: Kultūrvesturisku romanu triloģija*. II. Rīga: J. Rozes apgādībā.
10. Deglavs, A. (1890) *Vecais pilskungs. Stāsts iz kļaušu laikiem*. Augusts Deglavs. (1928) Kopoti raksti. II. Rīga: J. Rozes apgādībā.
11. Deglavs, A. (1906) *Augusta Deglava autobiogrāfija*. Augusts Deglavs. (1927) Kopoti raksti. I. Rīga: J. Rozes apgādībā.
12. Grīns, A. (1989 [1931]) *Nameja gredzens*. Rīga: Zinātne.
13. Kipling, R. (1897) The White Man's Burden. [Poem] *The Kipling Society website* http://www.kiplingsociety.co.uk/poems_burden.htm (skatīts 01.06.2020)
14. Shepherd, S. H. R. L. (2015) *Pharos IV: Travelers*. Wisconsin Masonic Research Lodge.

15. Tomsons, R. (1875) Svētku runa, tureta no R. Tomsona Rīgas Latviešu biedrības gadaskārtē tai 19. februārī 1875. *Mājas Viesis*. 22.03.1875 (12).
16. Upīts, A. (1912) Pēdējais latvietis. Patriotisks stāsts ar bēdīgām beigām. *Domas*. 1–12 (01.01.1912–01.12.1912).

Literatūra

17. Aberbergs, J. (1932) Rīgas pilsētas vēsture. Līventāls, T.; Sadovskis, V. (red.) (1932) *Rīga kā Latvijas galvas pilsēta: Rakstu krājums Latvijas republikas 10 gadu pastāvēšanas atcerei*. Rīga: Rīgas pilsētas valdes izdevums.
18. Ante, K. (2011) *Kurzemes guberņas kristīgās draudzes 19. gs. otrajā pusē: Konfesionālisma iezīmes*. Promocijas darbs. Rīga: Latvijas Universitāte.
19. Austin, G. (2010) *African Economic Development and Colonial Legacies. International Development Policy*. (1). Graduate Institute of International and Development Studies.
20. Bahtin, M. M. (1975) *Formy vremeni i khronotopa v romane. Ocherki po istoricheskoi poetike* [Формы времени и хронотопа в романе. Очерки по исторической поэтике]. Moskva.
21. Bart, R. (1975) *Osnovy semiologii*. G. K. Kosikov (per.) E. Ia. Basin & M. Ia. Poliakova (red.) (1975) *Strukturalizm: "za" i "protiv"*. Sbornik statei [Структурализм "за" и "против". Сборник статей]. Moskva: Progress, 114–163.
22. Barthes, R. (1990) *The Fashion System*. Berkeley, LA, London: University of California Press.
23. Bhabha, H. K. (Spring, 1984) *Of mimicry and man: The ambivalence of colonial discourse*. *October*, 28, Discipleship: A Special Issue on Psychoanalysis, 125–133.
24. Blanton, R.; Mason, T. D.; Athow, B. (2001) Colonial Style and Post-Colonial Ethnic Conflict in Africa. *Journal of Peace Research*, 38 (4), 473–491. <https://doi.org/10.1177/0022343301038004005>
25. Blood, E. A. (2000) "Barbares Européens": Colonial Oppression and Liberal Discourse in Barbault-Royer's "Craon et les trois opprimés" (1791). *Historical Reflections / Réflexions Historiques*, 26 (3), 447–469. Pieejams: <http://www.jstor.org/stable/41299187> (skatīts 27.03.2020)

26. Blumbergs, A. J. (2008) *The Nationalization of Latvians and the Issue of Serfdom: The Baltic German Literary Contribution in the 1780s and 1790s*. Amherst, N.Y: Cambria Press.
27. Boruks, A. (2003) *Zemnieks, zeme un zemkopība Latvijā: no senākiem laikiem līdz mūsdienām*. Jelgava: LLU izdevniecība.
28. Boyer, M. C. (1996) *CyberCities: Visual perception in the age of electronic communication*. New York: Princeton Architectural Press.
29. Bush, B. (2006) *Imperialism and postcolonialism* (1st ed). Harlow, England; New York: Pearson Longman.
30. Canonne, J. (Janvier 2012). Frantz Fanon : Contre le colonialisme. Consulté 14 décembre 2016, à l'adresse *Sciences Humaines website*: https://www.scienceshumaines.com/frantz-fanon-contre-le-colonialisme_fr_28199.html
31. Carrière, J.-C., Eco, U., & Tonnac, J.-P. de. (2011). *This is not the end of the book*. London: Harvill Secker.
32. Cerūzis, R. (2002) *Vācu faktors Latvijā (1918–1939): politiskie un starptautiskie aspekti*. Promocijas darbs. Rīga: Latvijas Universitāte.
33. Chaloult, N. B. & Chaloult, Y. (1979) The Internal Colonialism Concept: Methodological Considerations. *Social and Economic Studies*, 28 (4), 85–99.
34. Chandler, D. (2000 [1994]) *Semiotics for Beginners*: <http://visual-memory.co.uk/daniel/Documents/S4B/semiotic.html> (skatīts 21.01.2021)
35. Chandler, D. (2002) *Semiotics: The basics*. London; New York: Routledge.
36. Clausewitz, C. von. (1950 [1832]) *On War*. Vol. 1. Jazzybee Verlag.
37. Conrad, J. (1998 [1902]) *Heart of Darkness & Other Stories*. Wordsworth Editions Ltd.
38. Conrad, S. (2010) *Globalisation And The Nation in Imperial Germany*. Cambridge University Press.
39. Conrad, S. (2012 [2008]) *German Colonialism: A short history*. Cambridge University Press.
40. Čakravorti-Spivaka, G. (2014) *Vai pakļautie spēj runāt?* Rīga: Mansards.
41. Daija, P. (08.10.2020) Jānis Šteinhauers: latviešu uzņēmējs, manufaktūru un muižu īpašnieks. *Nacionālā enciklopēdija*. Pieejams: <https://enciklopedija.lv/skirklis/99835-Jānis-Šteinhauers> (skatīts 02.02.2021)

42. Damburs, E. (1951) Drūmās pagātnes lappuses. *Literatūra un Māksla*. 28.10.1951 (43).
43. Damburs, E. (1972, augusts) Ir, ko padomāt. *Karogs*, (8).
44. Davis, W. (2012) What is Post-Formalism? (Or, Das Sehen an sicht hat seine Kunst geschichte)//*NONSITE.ORG*.-Issue#7. Pieejams: https://nonsite.org/article/what-is-post-formalism-or-das-sehen-an-sicht-hat-seine-kunstgeschichte#foot_1-4494 (skatīts 12.10.2020)
45. Degalvs, A. (1893) *Latviešu attīstības solis no 1848. līdz 1875. g.* Rīgā: J. Brigadera un F. Geliņa generālkomisijā.
46. Dilke, Ch. W. (1869) *Greater Britain: A record Of Travel In English-Speaking Countries During 1866 and 1867*. Vol. I. London: Macmillan and Co.
47. Dilke, Ch. W. (1903) Prefatory Note. *Civilisation in Congoland: A Story of International Wrong-doing*. London, P.S. King&Son, Orchard House, Westminster, v-vi.
48. Ding, E. (2016) Rethinking the Peircean trichotomy of icon, index, and symbol. *Semiotica*, 2016 (213), 165–175. <https://doi.org/10.1515/sem-2015-0134>
49. Chakrabarty, D. (2000) *Provincializing Europe: Postcolonial thought and historical difference*. Princeton University Press.
50. Di Salvo, M. (1983) Elementy teorii literaturnoi recepcii v trudakh Tynianova. *Revue des études slaves*, 55 (3), 419–423.
51. Djament-Tran, G. (2009) Urbi et Orbi: La trajectoire urbaine de Rome et les jeux d'échelles. *L'Espace Géographique*, 38 (4), 303–316.
52. Dobrovenskis, R. (2013) Kas to “Rīgu” kaldināja. Cimdiņa, A. (sast.) (2013) *Rīgas teksts. Augusta Deglava romānam “Rīga” – 100*. Rīga: Zinātne, 167–173.
53. Duhanovs, M. (b.d.) Baltvācu muižniecība un 1863. gada 9. jūlija likums. Krupņikovs, P. (sast.) (1990) *Vācija un Baltija. Rakstu krājums*. Rīga: Avots.
54. Dziļleja, K. (1932) Rīga latviešu literatūras spoguļi. Līventāls, T.; Sadovskis, V. (red.) (1932) *Rīga kā Latvijas galvas pilsēta: Rakstu krājums Latvijas republikas 10 gadu pastāvēšanas atcerei*. Rīga: Rīgas pilsētas valdes izdevums.
55. Dziļleja, K. (1932) Rīga vācu rakstnieku darbos. Līventāls, T.; Sadovskis, V. (red.) (1932). *Rīga kā Latvijas galvas pilsēta: Rakstu krājums Latvijas republikas 10 gadu pastāvēšanas atcerei*. Rīga: Rīgas pilsētas valdes izdevums.

56. Ebert, K. (2004) Semiotika na rasput'e. Dostizheniia i granicy dualisticheskoi modeli kul'tury Lotmana/Uspenskogo [Семиотика на распутье. Достижения и границы дуалистической модели культуры Лотмана / Успенского]. *Forum Noveishei Vostochnoevropeiskoi Istorii i Kul'tury*, (2), 1–16.
57. Eco, U. (1972) Towards a Semiotic Inquiry into the Television Message. P. Splendore (trans.) (1972) *Working Papers in Cultural Studies*, 3, 103–121. from T. Miller (ed.) (2003) *Television: Critical Concepts in Media and Cultural Studies*, (2). Taylor & Francis.
58. Eco, U. (1979 [1976]) *A Theory of Semiotics*. Bloomington: Indiana University Press.
59. Eco, U. (1986) *Semiotics and the Philosophy of Language*. Bloomington & Indianapolis: Indiana University Press.
60. Eco, U. (1990) Preface. Yuri M. Lotman. (1990) *Universe of the Mind: A Semiotic Theory of Culture*. Indiana University Press, Bloomington & Indianapolis.
61. Eco, U. (1994) *Six Walks in the Fictional Woods*. A. Glebskaia (per.) (2003) *Shest' progulok v literaturnykh lesakh*. Sankt-Peterburg: symposium.
62. Eglīte, P. (2011) Padomju okupācijas demogrāfiskās, sociālās un morālās sekas Latvijā. *Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis*, 86–105.
63. Einstein, A. (2016, September 6). *Albert Einstein on space-time*. *Encyclopedia Britannica*. Pieejams: <https://www.britannica.com/topic/Albert-Einstein-on-Space-Time-1987141> (skatīts 05.03.2021)
64. Eko, U. (1996) Predisloviie k angliiskomu izdaniuu [Предисловие к английскому изданию]. Iu. M. Lotman (1996). *Vnutri mysliaschix umov. Chelovek – tekst – semiosfera – istoriia* [Внутри мыслящих умов. Человек – текст – семиосфера – история]. Moskva: Iazyki russkoi kul'tury.
65. Eko, U. (2003 [1997]). *Piat'esse na temy etiki* [Cinque scritti morali]. Sankt-Peterburg, symposium.
66. Eko, U. (2004 [1968]) *Otsutstvujushchaia struktura. Vvedenie v semiologiiu*. [La struttura assente. Introduzione alla ricerca semiologica]. Sankt-Peterburg, symposium.
67. Eko, U. (2005 [1979]) *Rol' chitatelia: issledovaniia po semiotike teksta*. [Lector in fabula: la cooperazione interpretativa nei testi narrativi]. Sankt-Peterburg: symposium.

68. Eko, U. (2010 [2009]) *Sarakstu karuselis* [Vertigine della lista]. D. Meiere (tulk.). Rīga: Jāņa Rozes apgāds.
69. Elam, J. D. (2019) *Postcolonial Theory*. Elam, J. D. Literary and Critical Theory. Oxford University Press.
<https://doi.org/10.1093/obo/9780190221911-0069>
70. Emerson, R. (1969) Colonialism. *Journal of Contemporary History*, Vol. 4 (1). 'Colonialism and Decolonization', 3–16. Pieejams:
<https://www.jstor.org/stable/259788> (skatīts 01.10.2014)
71. Fanon, F. (1963) *The Wretched of the Earth*. C. Farrington (trans.). Grove Press.
72. Fanon, F. (1968 [1961]). *The Wretched Of The Earth*. New York: Grove Press.
73. Fanon, F. (2002). *Les damnés de la terre*. Paris: La Découverte & Syros.
74. Fisher, M. (2010, November 17). Was British Colonialism Good or Bad for India? *The Atlantic*:
<https://www.theatlantic.com/national/archive/2010/11/was-british-colonialism-good-or-bad-for-india/343366/> (skatīts 16.06.2016).
75. Fox Bourne, H. R. F. (1903) *Civilisation in Congoland: A story of international wrong-doing*. London: P. S. King & son.
76. Fox, J. J. (2014) *Explorations in Semantic Parallelism* (1st ed.). ANU Press. <https://doi.org/10.22459/ESP.07.2014>
77. Gasparov, B. M. (1994) Tartuskaia shkola 1960-h godov [Тартуская школа 1960-х годов]. Koshelev, A. D. (sost.) (1994) *Iu. M. Lotman i tartusko-moskovskaia semioticheskaia shkola*. Moskva: Gnozis.
78. Gramsci, A. (1996 [1947]). *Prison Notebooks*. Vol. 2 (trans. by J. A. Buttigieg, ed.). Columbia University Press.
79. Green, A. (2013) *Education and state formation: Europe, East Asia and the USA* (2nd ed.). New York: Palgrave Macmillan.
80. Green-Barteet, M. A. (2013) "The Loophole of Retreat": Interstitial Spaces in Harriet Jacobs's "Incidents in the Life of a Slave Girl." *South Central Review*, 30 (2), 53–72.
81. Grice, P. H. (1975) Syntax and Semantics. Vol. 3. *Speech Acts*. New York: Academic Press.
82. Güven, S. (2013) Post-Colonial Analysis of Joseph Conrad's Heart of Darkness. *Journal of History Culture and Art Research*, 2 (2), 79–87.
<https://doi.org/10.7596/taksad.v2i2.233>

83. Hacht, A. M. (ed.) (2006) *Literary themes for students –race and prejudice: Examining diverse literature to understand and compare universal themes*. Detroit: Thomas Gale.
84. Harland-Jacobs, J. (2014) Freemasonry and Colonialism. *Handbook of Freemasonry*, 439–460. Brill.
https://doi.org/10.1163/9789004273122_025
85. Hegel, G. W. F. (1967 [1807]). § 178. *Phenomenology* [Phänomenologie des Geistes] Haper & Row. Pieejams:
<https://www.marxists.org/reference/archive/hegel/works/ph/phba.htm> (skatīts 21.05.2021)
86. Hegel, G. W. F. (1977 [1807]). *Phenomenology of Spirit* (J. N. Findlay, ed.; A. V. Miller, trans.). Oxford: Clarendon Press.
87. Hodge, B. & Kress, G. R. (1988) *Social semiotics*. Ithaca, N.Y: Cornell University Press.
88. Hoover, D. L. (n.d.) Quantitative Analysis and Literary Studies: History, Goals, and Theoretical Foundation. S. Schreibman & R. Siemens (eds.) (2008) *Companion to Digital Literary Studies* (Blackwell Companions to Literature and Culture). Oxford: Blackwell Publishing Professional. Pieejams:
<http://www.digitalhumanities.org/companionDLS/>
89. Hawkes, T. (2003 [1977]). *Structuralism and semiotics* (2. ed., reprinted). London: Routledge.
90. Hawkins, H. (1979) Conrad's Critique of Imperialism in Heart of Darkness. *PMLA*, 94 (2), 286–299. <https://doi.org/10.2307/461892>
91. Ivanov, A. V. (1998) *Uchebnoe posobie po izucheniiu literaturovedcheskih metodologii XX veka. Psixoanaliticheskaia kritika, strukturalizm, strukturno-semioticheskiy metod, mifologicheskaja kritika*. [Учебное пособие по изучению литературоведческих методологий XX века. Психоаналитическая критика, структурализм, структурно-семиотический метод, мифологическая критика]. Izdatel'stvo Mogilevskogo gosudarstvennogo universiteta im. A. A. Kuleshova.
92. Jacobs, H. A. (c1860) *Incidents in the Life of a Slave Girl. Written by Herself*. (Second edition, 2003; L. M. F. Child, ed.). Boston: Published for the Author. Pieejams:
<https://docsouth.unc.edu/fpn/jacobs/jacobs.html> (skatīts 03.03.2021)
93. Jakobson, R. & Halle, M. (1956) *Fundamentals of Language*. Hague, Mouton&Co. 'S-Gravenhage.

94. Jakobson, R. (1980) *The framework of language*. Ann Arbor: University of Michigan.
95. JHA, B. K. (1988) Fanon's Theory of Violence: a Critique. *The Indian Journal of Political Science*, 49 (3), 359–369. Pieejams: <http://www.jstor.org/stable/41855881>
96. Kalnačs, B. (2011) *Baltijas postkoloniālā drāma*. Rīga: LU Literatūras, folkloras un mākslas institūts.
97. Kalnačs, B. (2013) Postkoloniālisms. Kalniņa, I. E.; Vērdiņš, K. (sast.) *Mūsdienu literatūras teorijas*. Rīga: LU Literatūras, folkloras un mākslas institūts, 413–445.
98. Klastiņš, R. (1907) *Latweeschu rakstneezibas wehsture skolam*. Rīgā: K. J. Sichmaņa apgādībā.
99. Kļaviņš, K. (19.09.2013) Vēsturiskie mīti: Latviešu stereotipiskais pagātnes redzējums (II). *Latvijas Vēstnesis*. Pieejams: <https://lvportals.lv/viedokli/257856-vesturiskie-miti-latviesu-stereotipiskais-pagatnes-redzejums-ii-2013> (skatīts 12.12.2020)
100. Keenan, K. (2018) Read Harder 2018: A Work of Colonial or Postcolonial Literature. *BookRiot.com*: <https://bookriot.com/2018/01/23/read-harder-2018-a-work-of-colonial-or-postcolonial-literature/>
101. Kelertas, V. (2006) *Baltic Postcolonialism*. Amsterdam: Rodopi.
102. Kohn, M.; Reddy, K. (2017 [2006]) Colonialism. *Stanford Encyclopedia of Philosophy*: <https://plato.stanford.edu/entries/colonialism/#Bib> (skatīts 12.06.2020)
103. Konstantinov, M. V. (2016) Poniatie struktury u Iu. Lotmana i R. Barta [Понятие структуры у Ю. Лотмана и Р. Барта]. *Filosofija: Visnik Dnipropetrovs'kogo universitetu*. 2016 (1), 92–98.
104. Krupņikovs, P. (1990) *Vācija un Baltija. Rakstu krājums*. Rīga: Avots.
105. Lakoff, G. & Johnson, M. (2003) *Metaphors we live by*. University of Chicago Press.
106. Lakomäki, S. & Kylli, R. & Ylimaunu, T. (2017, June). Drinking Colonialism: Alcohol, Indegenous Status, and Native Space on Shawnee and Sami Homelands, 1600–1850. *Native American and Indigenous Studies*. 4 (1), 1–29.
107. Lancmanis, I. (2004) Kurzemes hercogiste – mūžīgais un efemērais [lekcija nolasīta 24.09.2004. Rundāles pilī]. *Latvijas Zinātņu Akadēmija*. 02.05.2008. Pieejams: <http://ww3.lza.lv/index.php?>

option=com_content&task=view&id=166&Itemid=62 (skatīts 04.11.2012)

108. Lanquy, M. (2020) Nicolas Bancel, Pascal Blanchard, Gilles Boëtsch, Christelle Taraud et Dominic Thomas, Sexe, Race et Colonies. La domination des corps du xve siècle à nos jours: Paris, La Découverte, 2018. *Cahiers des Amériques Latines*, 1 (93), 212–220. <https://doi.org/10.4000/cal.11106>
109. Līdaka, S. (2013) Ieskats Rakstniecības un mūzikas muzeja krātuves materiālos par A. Deglavu. Deglava un Raiņa sarakste. Cimdiņa, A. (sast.) (2013) *Rīgas teksts: Augusta Deglava romānam 'Rīga' – 100*. Rīga: Zinātne.
110. Lotman, Iu. M. (1970) *Struktura hudozhestvennogo teksta: semioticheskie issledovaniia po teorii iskusstva* [Структура художественного текста: семиотические исследования по теории искусства]. Moskva: Isskustvo.
111. Lotman, Iu. (1984) O semiosfere. [О семиосфере]. Iu. Lotman (ot. red.) (1984) *Trudy po znakovym sistemam XVII* [Труды по знаковым системам XXVII]. Tartu: Tartu Riikliku Ülikooli Toimetised.
112. Lotman, Iu. M. (1988) *V shkole poeticheskogo slova: Pushkin, Lermontov, Gogol'* [В школе поэтического слова: Пушкин. Лермонтов. Гоголь]. Moskva: Prosvheshcheniie.
113. Lotman, Yu. M. (1990) *Universe of the Mind: A Semiotic Theory of Culture*. London & New York.
114. Lotman, Iu. M. (1992) *Semiosfera: Kul'tura i vzryv*. Moskva: Gnozis.
115. Lotman, Iu. M. (1992) *Stat'i po semiotike i tipologii kul'tury*. Tallinn: Александра.
116. Lotman, Iu. (n.d.). *O metaiazyke tipologicheskikh opisaniy kul'tury* [О метаязыке типологических описаний культуры]. Iu. M. Lotman (1992). *Izbrannyye stat'i*. 1.
117. Lotman, Iu. M. (1996) O poniatii geograficheskogo prostranstva v russkikh srednevekovykh tekstax. Vnutri mysliaschix umov. Iu. M. Lotman. *Chelovek – tekst – semiosfera – istoriia* [Внутри мыслящих умов. Человек – текст – семиосфера – история]. Moskva: Iazyki russkoi kul'tury.
118. Lotman, Iu. M. (2000) Semanticheskoe peresecheniie kak smyslovoi vzryv. Vdohnoveniie [Семантическое пересечение как смысловый взрыв. Вдохновение]. Iu. M. Lotman (2000). *Semiosfera. Kul'tura i vzryv vnutri mysliaschih mirov. Stat'i. Issledovaniia. Zametki*

- [Семиосфера: Культура и взрыв...]. Sankt-Peterburg: Iskusstvo-SPB.
119. Lotman, Iu. M. (2002) *Stat'i po semiotike kul'tury i iskusstva*. Grigor'eva, R. G. (sost.) Sankt-Peterburg: Akademicheskii proekt.
 120. Matias, C. E. (2016) Decolonizing the Colonial White Mind. In: *Feeling White. Cultural Pluralism Democracy, Socio-environmental justice & Education*. Rotterdam: Sense Publishers, 163–177 Pieejams: https://doi.org/10.1007/978-94-6300-450-3_11
 121. Meiu, G. P. (2015, April). Colonialism and sexuality. A. Bolin & P. Whelehan (eds). *The International Encyclopedia of Human Sexuality*. Wiley Online Library. <https://doi.org/10.1002/9781118896877.wbiehs093>
 122. Melton, J. V. H. (1988) *Absolutism and the eighteenth-century origins of compulsory schooling in Prussia and Austria*. Cambridge [England]; New York: Cambridge University Press.
 123. Memmi, A. (2003 [1957]). *The Colonizer and the Colonized*. Earthscan.
 124. Merķelis, G. (1999 [1796]) *Latvieši, sevišķi Vidzemē, filozofiskā gadsimteņa beigās*. Rīga: Zvaigzne ABC.
 125. Newton, K. M. (1988) Reception Theory and Reader-Response Criticism. K. M. Newton (ed.). *Twentieth-Century Literary Theory*. London: Palgrave.
 126. Nööth, W. (2011) From Representation to Thirdness and Representamen to Medium: Evolution of Peircean Key Terms and Topics. *Transactions of the Charles S. Peirce Society*, 47 (4), 445–481. <https://doi.org/10.2979/trancharpeirsoc.47.4.445>
 127. Oberlenders, E. (2012) Agro jauno laiku koncepts un Igaunijas, Vidzemes un Kurzemes vēsture (1561–1795). *Latvijas Vēstures Institūta Žurnāls*, 84 (3), 22-49.
 128. Ozols, I. F. (2023) Koloniālisms un koloniālā situācija Latvijā kā potenciāla vēstures pētniecības un literatūrzinātnes problēma. *Latvijas Vēstures Institūta Žurnāls*, 1 (118), 63.-86.
 129. Ozols, I. F. (2023) Baznīca, biedrības un krogs – trīs atšķirīgi lokusi un socializācijas veidi Augusta Deglava romānā “Rīga”. *Aktuālas problēmas literatūras un kultūras pētniecībā: rakstu krājums*, Nr. 28. Liepāja: LiePA, 161–172.
 130. Pasco, A. H. (2004) Literature as Historical Archive. *New Literary History*, 35(3), 373–394.

131. Peirce, C. S. (1934) *The Collected Papers of Charles Sanders Peirce*, Vol. V: *Pragmatism and Pragmaticism*. (Vol. 5; C. Hartshorne & P. Weiss, Eds.). Cambridge: Harvard University Press.
132. Peirce, C. S. (1998) *The Essential Peirce: Selected Philosophical Writings*, Vol. 2: 1893–1913 (Vol. 2; N. Houser & C. J. W. Kloesel, Eds.). Indiana University Press.
133. Peng, C. & Park, A. (2013) Mapping Interstitial Urban Spaces through Performing the City. *Leonardo*, 46 (5), 490–491. Pieejams: https://doi.org/10.1162/LEON_a_00650 (skatīts 03.03.2021)
134. Percival, G. Sir. (1965 [1952]) *The British Impact On India*. Archon Books.
135. Pierrehumbert, J. (1980) Teun A. van Dijk. *Text and context: Explorations in the semantics and pragmatics of discourse*. (Longman linguistics library, 21.) London: Longman, 1977. *Journal of Linguistics*, 16 (1), 113–119. doi:10.1017/S002222670000640X
136. Počs, K. (2003) Kā dzīvoja šejienes zemnieki. *Latvijas Vēstnesis*. 23.05.2003 (77). Pieejams: <https://www.vestnesis.lv/ta/id/75229> (skatīts 12.12.2021)
137. Potebnia, A. A. (1905) *Iz zapisok po teorii slovesnosti. Poeziia i proza. Tropy i figury. Mishlenie poeticheskoe i mificheskoe. Prilozheniia*. Har'kov.
138. Prokof'eva, V. Iu. (2005. novembris) Kategoriiia prostranstvo v hudozhestvennom prelomlenii: lokusy i toposy. *Vestnik OGU*, 87–94.
139. Propp, V. (1928) *Морфология сказки*. Leningrad: Academia.
140. Račevskis, K. (2001) Referāts: Par Baltijas valstīm postkoloniālisma gaismā. Pasaules latviešu zinātnieku II kongress. *Latvijas Vēstnesis*, 147, 16.10.2001.
141. Randall, P. Fr. S. (2021, May 14). On the Cenoscopic and the Idioscopic. *Reality: A Journal for Philosophical Discourse*. Pieejams: <https://realityjournal.org /2021/05/14/article-on-the-cenoscopic-and-idioscopic/> (skatīts 18.12.2021)
142. Rapport, N.; Overing, J. (2000) Qualitative and Quantitative Methodologies. N. Rapport & J. Overing (2000) *Social and Cultural Anthropology: The Key Concepts*. London & New-York: Routledge.
143. Rego, R. L. (2020) Palmas, the last capital city planned in twentieth-century Brazil. *Urbe. Revista Brasileira de Gestão Urbana*, 12, e20190168. <https://doi.org/10.1590/2175-3369.012.e20190168>

144. Robinson, J. V. (2017, February). Market. *Encyclopedia Britannica*: <https://www.britannica.com/topic/market> (skatīts 30 May 2021).
145. Ross, L. (1977) The Intuitive Psychologist And His Shortcomings: Distortions in the Attribution Process. L. Berkowitz (ed.). *Advances in Experimental Social Psychology*. Vol. 10, 173–220. Academic Press. [https://doi.org/10.1016/S0065-2601\(08\)60357-3](https://doi.org/10.1016/S0065-2601(08)60357-3)
146. Said, E. (1979) *Orientalism*. Vintage Books.
147. Said, E. (1995) Afterword. Said, E. (2003 [1978]) *Orientalism*. London: Penguin Books.
148. Sartre, J.-P. (1954 [1946]). *Réflexions sur la question juive*. Paris: Ed. Gallimard.
149. Saussure, F. de. (1916) *Course in general linguistics*. P. Meisel & H. Saussy (eds.), W. Baskin (trans.) (2011) New York: Columbia University Press.
150. Saussure, F. de. (1971[1916]) *Cours de linguistique générale* (1916). Paris: Payot.
151. Schaff, A. (1962) *Introduction to semantics*. Oxford; New York: Pergamon Press.
152. Sherry, N. (2005 [1971]). *Conrad's Western World*. London, New York: Cambridge University Press.
153. Silverman, E. K. (2001) *Masculinity, motherhood, and mockery: Psychoanalyzing culture and the Iatmul Naven rite in New Guinea*. Ann Arbor: University of Michigan Press.
154. Sniedze, E. (1998) Par Rīgu un latviešiem. *Latvijas Vēstnesis*, 16.12.1998 (373).
155. Solarz, M. W. (2012, October). 'Third World': the 60th anniversary of a concept that changed history. *Third World Quarterly*, (33), 1561–1573.
156. Stradiņš, J. (1990) Vācbaltieši Latvijas kultūras kopībā. *Literatūra un Māksla*. 13.01.1990 (2).
157. Stradiņš, J. (1996) Garlība Merķeļa “Latvieši” un mēs [ievadlekcija Latvijas Universitātes Žurnālistikas katedras un Gētes institūta organizētajā konferencē “Garlībs Merķelis un masu mediji'96” (Garlieb Merkel Medienkonferenz'96), Reiterna namā 1996. gada 25. oktobrī]. *Latvijas Vēstnesis*. 31.10.1996 (183). Pieejams: <https://www.vestnesis.lv/ta/id> (skatīts 01.06.2021)
158. Suhih, S. I. (2012) Metodologija literaturovedenija: kompleksni i sistemni metody analiza literatury [Методология

- литературоведения: комплексный и системный методы анализа литературы]. *Vestnik Nizhegorodskogo Universiteta im. N. I. Lobachevskogo*, 2012, № 6 (1).
159. Svihranova, J. (2014) The Fight For Mixed Marriages. *Asian and African Studies*, 23 (2), 288–314.
 160. Teffi. (1913) *Svoi i chuzhie* [Свои и чужие]. Pieejams: <http://www.ntvphoto.narod.ru/lit6.html> (skatīts 23.04.2019)
 161. Toporov, V. N. (2003) *Peterburgskii tekst russkoi literatury* [Петербургский текст русской литературы]. Sankt-Peterburg: Isskustvo.
 162. Tynjanov, Iu. (1966) Kak my pishem. V V. Kaverin (sost.) (1966) *Iurii Tynianov: pisatel' i uchenyi: vospominaniia, razmyshleniia, vstrechi*. Moskva: Molodaia gvardiia.
 163. The Peirce Edition Project (ed.). (1998) *The Essential Peirce: Selected Philosophical Writings (1893–1913)*. Vol. 2. Bloomington and New York: Indiana University Press.
 164. Uspenskii, B. A. (n.d.). K probleme genezisa tartusko-moskovskoi semioticheskoj shkoly. Koshelev, A. D. (sost.) (1994). *Iu. M. Lotman i tartusko-moskovskaia semioticheskaia shkola*. Moskva: Gnozis.
 165. Valdemārs, K. (1862) Kaunīgie latvieši. Valdemārs, K.; Baumanis, A.; Grotiņš, M.; Ābele, V.; Ķiploks, E. (1936) *Kr. Valdemāra Raksti*. I. Rīga: Latvijas Universitātes Studentu padomes apgāds.
 166. Valters, P. (sast.) (2001) *Valsts un tiesību vēsture jēdzienos un terminos*. Rīga: Divergens.
 167. Vijups, A. Latvijas valsts ģerbonis. *Nacionālā enciklopēdija*. Pieejams: <https://enciklopedija.lv/skirklis/5092-Latvijas-valsts-gerbonis> (skatīts 31.01.2021)
 168. Vijver, F. J. R. van de & Leung, K. (2021 [1997]) *Methods and Data Analysis for Cross-Cultural Research*. Cambridge University Press.
 169. Walzer, M. (1995, January) Preface. Sartre, J.-P. (1995) *Anti-Semite and Jew*. New York: Schocken Books: distributed by Pantheon Books, v–xxvi.
 170. Weedon, C. (1987) *Feminist Practice and Post-Structuralist Theory*. Oxford: Basil Blackwell.
 171. White, L. (1990) *The Comforts of Home: Prostitution in Colonial Nairobi*. Chicago, IL: University of Chicago Press.
 172. Whitney, D. (2012) What is Post-Formalism? (Or, Das Sehen an sich hat seine Kunstgeschichte). *NONSITE.Org*, (7). Pieejams:

<https://nonsite.org/what-is-post-formalism-or-das-sehen-an-sich-hat-seine-kunstgeschichte/>

- 173. Whorf, B. L. (1941) Language, mind, and reality. Carroll, J. B. (ed.) (1959) *Language, Thought and Reality*. New York, London: The Technology Press of Massachusetts Institute of Technology and John Wiley & Sons, Inc.
- 174. Wienczek, H. (2003) *An imperfect god: George Washington, his slaves, and the creation of America*. New York, NY: Farrar, Straus and Giroux.
- 175. Yen, W.-C. (2015) *Governing sex, building the nation: The politics of prostitution in postcolonial Taiwan (1945–1979)*. Cambridge Scholars Publishing.
- 176. Zālīte, P. (1923) Blaumanis kā dramatisks rakstnieks. *Latvijas Universitātes Raksti*. Rīga: 1923, VI.
- 177. Zantop, S. (1997) *Colonial Fantasies: Conquest, Family, and Nation in Precolonial Germany, 1770-1870*. Durham: Duke University Press.
- 178. Zeiferts, T. (1922) *Latviešu rakstniecības vēsture*. Rīga: A. Gulbja apgādībā. Pieejams: <http://www.korpuss.lv/klasika/Senie/Zeiferts/9.%20.dala/3cina/5biezb.htm> (skatīts 06.04.2021)

Periodiskie izdevumi, interneta resursi u. c.

- 179. Akunov, B. (b.d.) *Pervaja shashka Imperii. Povest' o Fiodore Kellere*. Retrieved April 15, 2022. Fond razvitiia i vozrozhdeniia istoricheskix tradicii "Imperskoie nasledie". <http://www.imperskiy-fund.com/page-229.html>
- 180. Austrums, L. (1987) Augusts Deglavs un viņa romāns "Rīga". *Darba Uzvara* (Jelgava), 08.08.1987 (123).
- 181. BB LD: *Thilo, Carl Adolph (1817–1887)*. (o. J.). Abgerufen 6. April 2022. Pieejams: <https://bbld.de/GND1195404697>
- 182. Bērziņš, K. (2007) Dabas vēsture: Kosmiskā evolūcija 1. *Astrolekcijas* (2007). Pieejams: http://home.lu.lv/~kberzins/astrolekcijas/kberzins_dabas_vesture_1.pdf (skatīts 30.09.2020)
- 183. Bībelnieks, J. (Bostonā) (2004) Latviet's esmu, latviet's būšu. *Laiks*, 13.11.2004 (45).
- 184. Bišumuižas pils. (b.d.). *Dzintarzīmes*. Pieejams: <http://www.ambermarks.com/>

- Pieminekli/IsieApraksti/ Rīga/Bisumuiza/BisuMuiz.htm (skatīts 21.12.2021)
185. Buševica, A.; Raginskis, E.; Bricis, T.; Kropa, S.; Lāce-Beltalksne, Z. (2011) Semiotika – zinātne par zīmēm un zīmju sistēmām. *Latvijas Sabiedrisko mediju portāls* lsm.lv, 02.05.2011. Pieejams: <https://lr1.lsm.lv/lv/raksts/zinamais-nezinamaja/semiotika-zinatne-par-ziimem-un-ziimju-sistemam.a18033/> (skatīts 02.02.2021)
 186. Bušs, O.; Ernstone, V. (2006) *Latviešu valodas slenga vārdnīca*. Rīga: Norden AB. Pieejams: <https://tezaurs.lv/andeles> (skatīts 14.03.2022)
 187. Daugmalis, V. (1990) Mīts par “septiņiem verdzības gadsimtiem”: saruna ar Jāni Stradiņu. *Literatūra un Māksla*. 13.01.1990 (2).
 188. Dermanis, V. (1912) Latweeschu rakstneeciba. *Domas*, 01.12.1912 (12).
 189. Dunsdorfs, E. (1977) Svarīga simtgade. *Daugavas Vanagu Mēnešraksts*, 01.05.1977 (3).
 190. Dziļums, A. (1973) Tautas atmoda. *Latvija*, 24.03.1973 (12).
 191. Eckhardt, A. (20. Oktober 1898) Ueber die Nothwendigkeit der Begründung einer Herberge zur Heimath. *Rigasche Stadtblätter*, 29.10.1898 (43).
 192. Eglītis, V. (1916) Par latweeschu jaunako literaturu. *Lūdums*, 27.02.1916 (46).
 193. Ermanis, P. (1922) August Deglavs. *Ilustrēts Žurnāls*, 01.04.1922 (4).
 194. Gadamer, H.-G. (2004 [1960]). *Truth and method* (J. Weinsheimer & D. G. Marshall, trans.). Continuum.
 195. Galejs, J. (1992) Rīgas latviešu biedrība “Māmuļa”. *Toronto Latviešu Biedrības informācijas izdevums*. Apkārtraksts, 01.09.1992 (94).
 196. Gurins, A. (b.d.) Personas: Pjotrs Bagrations. *Latvijas Krievi* (b.d.). Pieejams: <https://www.russkije.lv/lv/lib/read/p-bagrations.html> (skatīts 14.06.2020)
 197. J. D. L. (1910, jūnijs). Iz Vidzemes statistikas. *Zemkopis*, 23.06.1910 (25).
 198. Kaņivēcs, S. (1980) Senā “Berga bazāra” jaunā loma. *Rīgas Balss*, 03.11.1980 (253).
 199. Kroma, M. (1962) Saruna par Augustu Deglavu. *Bērniņa*, 01.08.1962 (8).
 200. Kronika. *Ilustrēts Žurnāls*, 01.02.1921 (2).

201. Krūmiņš, G. (1972) Ar skatu nākotnē. Ozolnieki vakar, šodien, rīt. *Darba Uzvara* (Jelgava), 21.07.1972 (114).
202. Kultūršoks (februāris, 2022). Starp politkorektumu un pieradumu – kādiem vārdiem ir vieta mūsdienu saziņā? *Latvijas Sabiedrisko mediju portāls* Pieejams: <https://www.lsm.lv/raksts/kultura/kulturtelpa/starp-politkorektumu-un-pieradumu--kadiem-vardiem-ir-vieta-musdienu-sazina.a444588/> (skatīts 27.02.2022)
203. K. V. (1909) Saimneeki un kalpi. *Zemkopis*, 19.08.1909 (33).
204. Latvijas Nacionālā bibliotēka (2002). Literatūra. *Latvijas Kultūras kanons*. Pieejams: <https://kulturaskanons.lv/list/?l=5> (skatīts 09.06.2020)
205. Lafitte, P. (2018) Sex, Race & Colonies' book hits nerve in post-colonial France, *France24 en ligne*. Pieejams: <https://www.france24.com/en/20181022-france-controversial-book-sex-race-colonies-hits-sensitive-nerve-post-colonial-power> (skatīts 13.06.2020)
206. Lamberts, B. (augusts, 2008) Latvijas žurnāls “Ebreji valda pār pasauli” [pirmpublicēts angļu valodā laikrakstā “The Jerusalem Post”]. *Latvijas Vēstnesis*, 22.08.2000 (296/297).
207. Līgotņu J. (1920) Rainis un Aspazija atkal Latvijā. A. Jessens (red.-izd.). *Jaunības Teikas*, 01.05.1920 (5).
208. Līgotņu J. (1922) Augusts Deglavs un viņa nozīme mūsu rakstniecībā. *Jaunības Tekas*, 01.04.1922 (4).
209. Matvejeva, I. (februāris, 2021) Neērtais mantrojums – jūds, žīds vai ebrejs? Par Blaumaņa pārrakstīšanu un jēdzienu izpratni. *Teātra Vēstnesis*, 02.2021 (142).
210. Meļņiks, R. (2016) Klievēt mītu par 700 verdzības gadiem. *Diena*. 07.06.2016. Pieejams: <https://www.diena.lv/raksts/viedokli/dienaskomentars/klievet-mitu-par-700-verdzibas-gadiem-14143455> (skatīts 06.08.2016)
211. Mintaurs, M. (2016) Koloniālā Latvija? Postkoloniālisms šodien. *Punctum*. Pieejams: www.punctummagazine.lv/2016/01/26/koloniala-latvija-postkolonialisms-sodien/ (skatīts 19.02.2017)
212. Pasaules panorāma. 17.04.2019, 00:30-01:45. Pieejams: <https://ltv.lsm.lv/lv/raksts/17.04.2019-pasaules-panorama.id156723/> (skatīts 30.04.2019)

213. Prusas, E. (1925) Cenzors Mārtiņš Remiķis. *Izglītības Ministrijas Mēnešraksts*, 01.01.1925 (1).
214. Purs, L. (1951) Kultūrvēsturisks dokuments no Rīgas pagātnes. *Zvaigzne*, 01.11.1951 (21).
215. Radio Free Europe/Radio Liberty (15.04.2019). Seven Afghan Children Killed By Mortar Shell. *Radio Free Europe/Radio Liberty* Pieejams: <https://www.rferl.org/a/afghanistan-taliban-mortar/29881058.html> (skatīts 30.04.2019)
216. Rīgas Latviešu biedrība (b.d.). *Par RLB*. Pieejams: <https://www.rlb.lv> (skatīts 03.03.2020)
217. Rīgas pieminēkļu aģentūra (2007). Pērkone, D. (red.) *Pieminekļi: Piemīņas zīme melnais sliekšnis*. Pieejams: <http://www.rigaspieminekli.lv/?lapa=piemineklis&zanrs=1&rajons=3&id=73> (skatīts 02.01.2022)
218. RīgaTV24. 19.11.2015. Arhibīskaps Vanags: Ir jāpārraksta nacionālais mīts par latviešu tautu [intervija ar ev.lut. baznīcas arhibīskapu Jāni Vanagu RīgaTV24 pārraidē “Dienas Personība”]. Pieejams: <https://video.tvnet.lv/6298999/arhibiskaps-vanags-ir-japarraksta-nacionalais-mits-par-latviesu-tautu> (skatīts 01.06.2021)
219. Robinson, J. V. (2017, February 10). Market. *Encyclopedia Britannica*. Pieejams: <https://www.britannica.com/topic/market> (skatīts 30.05.2021)
220. Sprūde, V. (2020) 1990. gada 13. janvārī. Jānis Stradiņš “reabilitē” vācbaltiešus. *Latvijas Avīze*, 13.01.2020. Pieejams: <https://www.la.lv/si-diena-vesture-115> (skatīts 14.06.2020)
221. Stillers, A. (b.d.) Tautas nama vēsture. Pieejams: <https://www.ozolnieki.lv/kultura/tautas-nami/ozolnieku-tautas-nams/interesanti-fakti-par-tautas-namakas-vesturi> (skatīts 13.11.2021)
222. Sudrabkalns, J. (1951) Zeļ padomju Rīga. *Cīņa*, 13.10.1951 (242).
223. [b.a.] *Svod mestnyh zakonennii gubernii Ostzeiskih* [Свод местных узаконений губерний Остзейских] (1845–). Ch. 1, 2, 3. Sanktpeterburg: Tip. Vtorogo otd-niia Sobstv. e.i.v. kanceliarii. Pieejams: <https://www.prilib.ru/item/443321?> (skatīts 12.12.2020)
224. T. (1910, jūnijs). No Vīceema. *Zemkopis*, 23.06.1910 (25).
225. Treijs, R. (2012) “Latviešu avīzes”. Visgarākais mūžs Latvijas presē. *Latvijas Avīze*, 18.01.2012. Pieejams: <https://www.la.lv/latviesu-avizes-visgarakais-muzs-latvijas-prese-2> (skatīts 19.08.2020)

226. TRT World. 15.04.2019. Fighting between Chad soldiers, Boko Haram kills dozens Pieejams: <https://www.trtworld.com/africa/fighting-between-chad-soldiers-boko-haram-kills-dozens-25866> (skatīts 2019.30.04)
227. Upīts, A. (1922) Augusts Deglavs. *Ritums*, 01.04.1922 (4).
228. Upīts, A. (1952) Socialistiskā reālisma monumentālā forma. *Karogs*, 01.06.1952 (6).
229. Upleja, S. (2013) Par Merķeli un mācību. *Ir*. Pieejams: <https://ir.lv/2013/01/15/par-merkeli-un-macibu/> (skatīts 14.06.2020)
230. Vesele, L. (2019, decembris) Bez maksas un dzimtajā valodā. Kā Latvija pirms 100 gadiem izveidoja unikālu skolu sistēmu. *Latvijas Sabiedrisko mediju portāls* Pieejams: <https://www.lsm.lv/raksts/dzive--stils/vesture/bez-maksas-un-dzimtaja-valoda-ka-latvija-pirms-100-gadiem-izveidoja-unikalu-skolu-sistemu.a342682/> (skatīts 12.04.2021)
231. Viese, S. (2004) Augusts Deglavs – karavīrs. *Latvijas Vēstnesis*, 29.04.2004 (67).
232. [b.a.] 01.09.2017. Over 13,500 mosques destroyed in Syria. *YeniŞafak*. Pieejams: <https://www.yenisafak.com/en/world/over-13500-mosques-destroyed-in-syria-2788861> (skatīts 30.04.2019)
233. Z. Š. (2007) Literatūra, receptes un 10 000 dolaru Baltijas studijām. *Laiks*, 29.09.2007 (38).
234. Žogota, D. (1997) Par Rīgas kultūrvidi vakar un rīt. *Literatūra. Māksla. Mēs*, 25.09.1997 (39).
235. Vietējās ziņas. Priekšlasījumu vakars. *Liepājas Atbalss*, 03.04.1908 (40).

Citi

236. *Latviešu konversācijas vārdnīca*. A. Švābe, A. Būmanis, K. Dišlārs (red.). 5. sēj. Rīga: A. Gulbja Apgādībā, 1930.
237. *Meyers Großes Konversations-Lexikon* (6. Aufl., Bd. 3). (1905) Leipzig und Wien: Bibliographisches Institut. Pieejams: <http://www.zeno.org/Meyers-1905> (skatīts 13.04.2021)
238. Oesterreicher-Mollwo, M. (1986) *The Herder Dictionary of Symbols*. B. Matthews, trans. Chiron Publications.
239. (b.a.) Shuvalov Piotr Andreevich. A. M. Prohorov (gl. red.) (1969–1978) *Bol'shaia sovetskaia enciklopediia*. Moskva: Sovetskaia enciklopedia, (3).

240. Učenaia Komissiia po issledovaniiu istorii truda v Rossii. (1921) *Arhiv istorii truda v rossii. Kniga vtoraiia*. Petrograd: Petrogradskii Gubernskii Sovet Professional'nyx Soiuzov.
241. Vispārējā cilvēktiesību deklarācija. (b.d.) *Ārlietu ministrijas mājaslapa*. Pieejams: <https://www.mfa.gov.lv/ministrija/latvijas-parstavis-starptautiskajas-cilvektiesibu-institucijas/indivdam-tiesi-pieejamas-apvienoto-naciju-organizācijas-cilvektiesibu-aizsardzibas-proceduras/vispareja-cilvektiesibu-deklaracija> (skatīts 14.06.2020)
242. MārtiņšŠ [@heremit]. (2018, maijā 19). Ja atjaunotu (..) kapitālā. [Tweet]. *Twitter*. Pieejams: <https://twitter.com/heremit/status/997882388897202176> (skatīts 30.05.2020)